

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

**Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų
liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui**

Magistro baigiamasis projektas

Projektą parengė

Kamilė Ožalaitė

Projektui vadovavo

doc. dr. Aušra Mlinkauskienė

Kaunas, 2026

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui

Magistro baigiamasis projektas

Architektūra (6011PX003)

Projektą parengė

Kamilė Ožalaitė

Projektui vadovavo

doc. dr. Aušra Mlinkauskienė

Projektą recenzavo

doc. prakt. Vidmantas Minkevičius

Kaunas, 2026

Kauno technologijos universitetas

Statybos ir architektūros fakultetas

Kamilė Ožalaitė

Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdamas (-a) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasis (-i) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektualinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. visi baigiamajame projekte pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena projekto dalis nėra plagijuota nuo spausdintinių ar elektroninių šaltinių, o visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. baigiamajame projekte tinkamai laikiausi asmens duomenų apsaugos reikalavimų, nenaudojau neskelbtinų ar konfidencialių duomenų be teisėto pagrindo, o jei juos naudoju, jie yra tinkamai nuasmeninti;
4. jei rengiant baigiamąjį projektą naudojausi dirbtinio intelekto (toliau – DI) ar kitais automatizuotais įrankiais, juos taikiau pagal Universitete nustatytą tvarką, nepažeisdamas (-a) akademinio sąžiningumo principų;
5. nesumokėjau ir nesu įsipareigojęs (-usi) mokėti jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis jokiam fiziniam ar juridiniam asmeniui;
6. suprantu, kad išaiškėjus akademinio nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikoma atsakomybė pagal Universitete nustatytą tvarką ir galiu būti pašalintas (-a) iš Universiteto; akademinio nesąžiningumo atvejis gali būti nagrinėjamas ir po studijų baigimo, inicijuojant kvalifikacinio laipsnio atšaukimo procedūrą

Magistro baigiamojo projekto tematika Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui

Magistro baigiamojo projekto tema, patvirtinta Dekano įsakymu Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui

Magistrantūros studijų **Magistro baigiamojo projekto (MBP)** (studijų modulis M000M100)

Užduotis

Darbo tikslas

Baigiamojo (eksperimentinio) projekto sprendimais patikrinti koncepcinį architektūros, kraštovaizdžio architektūros ar miestų planavimo modelį, sukurtą ir detalizuotą tiriamojo projekto metu.

Darbo uždaviniai

Surinkti reikalingus duomenis projektui parengti, parengti pasirinkto objekto architektūrinį projektą, išryškinti sprendinius, kuriuos lėmė tiriamojo projekto išvados suformuluota koncepcija, pateikti eksperimentinio projekto rezultatų vertinimą.

Darbo sudėtis

Išplėstinė santrauka. Išplėstinė santrauka yra tekstinė baigiamojo projekto dalis, apibendrinanti viso darbo esmę ir atspindinti pagrindines projekto dalis. Išplėstinę santrauką sudaro: titulinis lapas (*nurodomas fakultetas, studijų programos, darbo pavadinimas, studento vardas, pavardė, vadovas, datas ir kt.*); antraštinis lapas; akademinio sąžiningumo deklaracija; baigiamojo projekto užduotis; santrauka anglų k.; turinys; įvadas (*pagrindžiamas temos aktualumas, naujumas ir originalumas, aprašoma tyrimo problema, jos ištyrimo lygmuo, objektas, tikslas ir uždaviniai, tyrimo metodika, jei projektas tarpdisciplininis – atskleidžiamos sąsajos tarp mokslo krypčių*); teorinė dalis (*pateikiama teorinės analizės apžvalga, remiantis patikimais ir naujais šaltiniais, apibrėžiamos pagrindinės sąvokos ir sampratos, pateikiamas ir aprašomas hipotetinis modelis – teorinis pagrindas architektūrinei/urbanistinei problemai spręsti*); empirinių tyrimų dalis (*pateikiamas empirinio tyrimo tikslas, objektas, metodai ir eiga, pristatomi gauti duomenys ir jų analizė, aptariamas patikimumas ir validumas, aptariami tyrimo apribojimai, etika, gautos išvagos, pateikiamas ir aprašomas koncepcinis modelis – inovatyvus architektūrinės problemos sprendimo principas*); eksperimentinio projekto dalis (*aprašoma, kaip teorinių ir empirinių tyrimų rezultatai pritaikomi projektinėje dalyje, pateikiama projekto koncepcija, sprendiniai ir įvertinami eksperimentinio projekto rezultatai, jų reikšmė galutinėms išvadoms*); išvados (*konkretūs, pagrįsti teiginiai, atitinkantys darbo problemą, tikslą ir uždavinius; pateikiamos teorinės ir praktinės išvagos, rekomendacijos ir galimi tyrimo tęstinumo pasiūlymai; išvados turi atliepti darnaus vystymosi principus*); literatūros sąrašas (*sudaromas naudojant APA citavimo stilių, turi būti tik cituoti arba tekste naudoti šaltiniai*).

Išplėstinė santrauka rengiama naudojant šablona, patvirtintą KTU studijų prorektorius 2026-01-20 potvarkiu Nr. PP-8. Apimtis – 0,5 – 1 autorinis lankas, t. y. apie **10–25 puslapiai** teksto (A4 formatas, Arial, 12 pt, tarpai 1,15). Į nurodytą apimtį neįtraukiami priedai, paveikslai ar lentelės, jei jie pateikiami po teksto. Išplėstinė santrauka rengiama lietuvių kalba, su santrauka anglų kalba (iki 1 pusl.), jei MBP rengiamas lietuvių k., arba rengiama anglų kalba, su santrauka lietuvių kalba (iki 1 pusl.), jei MBP rengiamas anglų k. Draudžiamos plagiatų apraiškos.

Grafinė dalis. Grafinė dalis turi sudaryti vieningą visumą ir atspindėti svarbiausius teorinių, empirinių tyrimų rezultatus (*hipotetinis modelis, koncepcinis modelis, kuriame išryškinti teiginiai, įgyvendinami eksperimentiniame projekte*), eksperimentinio projektavimo rezultatus (*projektuojamo objekto situacijos schema, esamos būklės analizės schema; projekto idėja / strategija; projektuojamo objekto detalizuoti sprendiniai: pastato – sklypo tvarkymo siūlymai, planai, fasadai / išsklotinės, specifiniai pjūviai, interjero / eksterjero erdvių fragmentai, konstrukcijų detalės ir t.t. (esant būtinybei); urbanistinio komplekso – susisiekimo sistema, užstatymo tipologija, viešosios erdvės, žaliųjų infrastruktūra (gamtinis karkasas), socialinė infrastruktūra, miestovaizdžio identiteto formavimo siūlymai, kvartalo / miesto dalies urbanistinis planas ir kt.; viešosios erdvės (ar jų sistemos) – funkcinės ir erdvinio formavimo (tvarkymo) zonos, ryšiai tarp jų, takų sistema, apželdinimo sistema, vandens telkiniai, dangos, mažosios architektūros elementai, apšvietimas ir kt.; bendra projektuojamo objekto vizualizacija su kontekstine aplinka, atskirų vizualinių erdvių vizualizacijos pagal poreikį) ir koncepcinio modelio pakeitimų schemą (esant būtinybei).*

Reikia atsakyti neesminės informacijos ir išryškinti svarbiausias architektūrinių problemų sprendimo idėjas. Ekspozicijos raiškiausia dalis turėtų būti eksperimentinis projektas, iliustruojantis problemų sprendimo koncepcines nuostatas.

Grafinės dalies apimtis **8 planšetai**, kurių matmenys 70 x 100 cm (orientuoti vertikaliai). Ji turi iliustruoti studento suformuluotus koncepcinius problemų sprendimo siūlymus.

Teorinių ir empirinių tyrimų rezultatams grafinėje dalyje skiriami 1 – 2 planšetai.

Portfolio. Portfolio atskleidžia studento projekto rengimo eigą, turinį ir rezultatus pradedant teoriniais ir empiriniais tyrimais ir baigiant eksperimentiniu projektu. Jame nuosekliai, aiškiai ir estetiškai pateikiama visa projekto medžiaga: tekstas (struktūra ir sudėtis kaip išplėstinėje santraukoje), grafinės schemos, iliustracijos, projektuojamo objekto brėžiniai (vietos analizė, projektavimo programa, sklypo (sklypų) funkcinis zonavimas (tvarkymo idėja) ir ryšių schema, erdvinio formavimo santykio su kontekstu idėja, pastato (pastatų kompleksų, viešųjų erdvių) funkcinis zonavimas (idėja), projektuojamo pastato / kvartalo / viešosios erdvės tūrinio-erdvinio sprendimo idėja (eskizai), sprendinio idėjos alternatyvių variantų vertinimas pagal nustatytus kriterijus, sklypo / kvartalo / viešosios erdvės erdvinio formavimo detalizavimas), perspektyvos, aksonometrijos, erdviniai modeliai, eksperimentinio projekto rezultatų įvertinimas ir reikšmė koncepcinio modelio vystymui. Portfolio rengiamas visą baigiamojo projekto rengimo laikotarpį ir yra pristatomas tarpinių peržiūrų, galutinės peržiūros bei viešojo gynimo metu greta grafinės dalies. Portfolio formatas yra A4, orientacija horizontali. Apimtis – **ne mažiau 60 psl.** Dizainas: laisvas – leidžiama individuali grafinė išraiška, tačiau privalomas aiškumas, struktūra ir estetiškumas.

Maketas rekomenduojamas.

Rengiama baigiamojo projekto **portfolio ir grafinės dalies spausdinta kopija.**

Kalendorinis darbo planas

1. Užduoties ir eksperimentinio projektavimo principų aptarimas	2026 02 04
2. Projektuojamo objekto vietos parinkimas pagal kriterijus, nustatytus remiantis suformuluota koncepcija, projektuojamo objekto vietos analizė remiantis antriniais šaltiniais, projektavimo programos sudarymas	2026 02 11
3. Projektuojamo objekto tyrimai vietoje, projektuojamo objekto problemų ir potencialo nustatymas, projekto idėjos pirmos alternatyvos rengimas	2026 02 18
4. Analitinio darbo rezultatų ir projekto idėjinių eskizų (I variantas) peržiūra bei vertinimas	2026 02 25
5. Sprendinio strategijos/idėjos paieška, idėjos antros alternatyvos rengimas ir alternatyvių variantų vertinimas pagal nustatytus kriterijus	2026 02 25 – 2026 03 18
6. Sprendinių idėjinių siūlymų (II variantas) peržiūra ir vertinimas	2026 03 18
7. Pasirinktos alternatyvos išvystymas: sprendinių detalizacija	2026 03 18 – 2026 05 06
8. Konsultacinė peržiūra	2026 04 01
9. Konsultacinė peržiūra	2026 04 22
10. Detalizuotų sprendinių peržiūra	2026 05 06
11. Tekstinės dalies ir portfolio užbaigimas	2026 05 14
12. Baigiamojo projekto gynimas projekto vadovų komisijoje	2026 05 20
13. Baigiamojo projekto viešas gynimas	2026 06 01 - 2026 06 05

Konsultacijų su vadovu laikas

Savaitės diena	Statybos ir architektūros fakultetas, 307 aud., Zoom ar kita nuotolinio mokymo platforma	Darbovietė
	Laikas ir trukmė *	Laikas ir trukmė *
Pirmadienis		
Antradienis	15.00 val.	
Trečiadienis		
Ketvirtadienis		
Penktadienis		

* - per savaitę skirti 2 val.

Baigiamojo projekto vadovas Aušra Mlinkauskienė (Pasirašyta elektroniniu būdu)
(vardas, pavardė, parašas)

Studentas Kamilė Ožalaitė (Pasirašyta elektroniniu būdu)
(vardas, pavardė, parašas)

2026 m. vasaris

Ožalaitė, Kamilė. Sakralinės erdvės konversija: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui. Magistro baigiamasis projektas / projektui vadovavo doc. dr. Aušra Mlinkauskienė; Kauno technologijos universitetas, Statybos ir architektūros fakultetas.

Studijų kryptis ir studijų krypčių grupė: Architektūra (menai)

Reikšminiai žodžiai: Sakralus paveldas, sakralinė erdvė, konversija, desekralizacija, dekonsekracija, Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia, religinė architektūra, sekuliarizacija, pritaikymas.

Kaunas, 2026. 39 p.

Santrauka

Šiame magistro darbe nagrinėjama Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymo galimybė vaikų ir jaunimo centrui, išlaikant pastato architektūrinę vertę. Projektas turi du socialinius partnerius: Vilkaviškio rajono savivaldybės Virbalio seniūniją ir Virbalio pagrindinės mokyklos bendruomenę. Darbo rezultatas yra pateikiamas Virbalio miestelio bendruomenėms, kaip pagrindas dialogo vystymui.

Darbe pristatomi atlikti literatūriniai ir empiriniai tyrimai, kuriais remiantis suformuojamas Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios konversijos projektas. Darbe nagrinėjama konversija, kurios metu vaikų ir jaunimo centro funkcijos yra integruojamos į bažnyčios pastato dalį ir jos teritoriją. Tačiau tokia konversija nepakeičia pirminės sakralios bažnyčios paskirties, todėl nėra vykdomi dekonsekracijos procesai. Projektuojamas papildomas jaunimo centro pastatas, rekonstruojama esanti bažnyčia, bažnyčios pastate įtraukiama visuomeninės paskirties erdvė. Parengiamas sklypo tvarkymo planas, interjero dizaino pasiūlymai. Naudojami inovatyvus ir šiuolaikiniai architektūriniai principai ir sprendimai.

Darbo rezultatas – jautrus aplinkai, pagarbus vietos bendruomenėms, šiuolaikinis projektas, su potencialu tapti miestelio bendruomenių ir identiteto stiprinimo įrankiu.

Ožalaitė, Kamilė. Conversion of a Sacred Space: Adaptation of the Virbalis Evangelical Lutheran Church for a Children's and Youth Center. Master's Final Degree Project / supervisor: Assoc. Prof. Dr. Aušra Mlinkauskienė; Kaunas University of Technology, Faculty of Civil Engineering and Architecture.

Field and Group of Study: Architecture (Arts)

Keywords: Sacred heritage, sacred space, conversion, desacralization, deconsecration, Virbalis Evangelical Lutheran Church, religious architecture, secularization, adaptation.

Kaunas, 2026. 39 p.

Summary

This thesis explores the possibility for adaptation of the Virbalis Evangelical Lutheran Church into children and youth center, while keeping the buildings architectural value. This project has two social partners: Virbalis Eldership and the community of Virbalis Basic School. The final result will be presented to the communities of Virbalis as a foundation for a future dialogue.

Thesis presents theoretical and empirical research, which forms the basis for conversion project. In this work, conversion is used to integrate the functions of a youth center with the church building and its surrounding territory. However, this conversion does not alter the primary purpose of the church, therefore deconsecration processes are not needed. This project includes design of an additional building for the youth center, the reconstruction of the existing church and the integration of a public space within the church itself. A site plan and interior design proposals also have been developed. This work incorporates innovative and contemporary architectural principles and solutions.

The result of this work is environmentally sensitive, respectful project that honors local communities. Project holds potential to become a tool for strengthening the towns morale and local identity.

Turinys

Paveikslų sąrašas	9
Santrumpų ir terminų sąrašas	10
Įvadas.....	11
1. Teoriniai tyrimai.....	12
1.1. Virbalio miestelis	12
1.2. Jaunimo centro poreikis	13
1.3. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia	14
1.4. Sakralinė erdvė	15
1.5. Paveldosaugos principai ir teisinė bazė	16
1.6. Išsaugoti ar pritaikyti?.....	16
1.7. Gehl „žmogiško mastelio“ teorijos struktūra	17
1.8. Technologiniai iššūkiai	18
1.9. Religinės bendruomenės požiūris į konversiją	18
1.10. Sakralinė erdvė kaip bendruomenės identiteto dalis	19
1.11. Apibendrinimas ir hipotetinis modelis	20
2. Empiriniai tyrimai.....	22
2.1. Pirmą darbinę hipotezę	22
2.2. Antrą darbinę hipotezę	23
2.3. Trečią darbinę hipotezę.....	26
2.4. Ketvirtą darbinę hipotezę.....	28
2.5. Konceptinis modelis ir rezultatai	29
3. Eksperimentinis projektas	31
3.1. Projekto alternatyvos.....	31
3.2. Eksperimentinio projekto idėja – judanti architektūra	31
Išvados.....	36
Literatūros sąrašas	37
Priedai	40
1 Priedas	40
2 Priedas	41
3 Priedas	42
4 Priedas	43
5 Priedas	44
6 Priedas	45
7 Priedas	46
8 Priedas.....	47

Paveikslų sąrašas

1 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia, Virbalis (Nida Juchnevičiūtė, 2016)	14
2 pav. Sakralinės erdvės sapmratos schema (sudaryta autorės).....	16
3 pav. Konversijos kontinuumas (sudaryta autorės)	17
4 pav. Gehl „žmogiško mastelio“ teorijos schema (sudaryta autorės).....	18
5 pav. Sakralinės erdvės turinio sluoksnių schema (sudaryta autorės).....	20
6 pav. Hipotetinis modelis (sudaryta autorės)	21
7 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios sklypo vertinimas (regia.lt duomenys).....	24
8 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios vertingųjų savybių būklės vertinimo lentelė (sudaryta autorės)	25
9 pav. Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčių planų struktūrų vertinimas (sudaryta autorės).....	25
10 pav. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai (sudaryta autorės)	26
11 pav. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai (sudaryta autorės)	27
12 pav. Sociologinės apklausos diagramos (sudaryta autorės)	27
13 pav. Konceptinis modelis (sudaryta autorės).....	30
14 pav. Projekto alternatyvos (sudaryta autorės).....	31
15 pav. Sklypo planas (sudaryta autorės).....	32
16 pav. Jaunimo centro ir Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pirmo aukšto planai (sudaryta autorės)	33
17 pav. Jaunimo centro ir Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios antro aukšto planai (sudaryta autorės)	33
18 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios trečio ir ketvirto aukštų planai (sudaryta autorės).....	34
19 pav. Projekto vizualizacijos (sudaryta autorės)	34
20 pav. Fasadais (sudaryta autorės)	34
21 pav. Fasadais (sudaryta autorės)	34
22 pav. Pjūviai (sudaryta autorės).....	35

Santrumpų ir terminų sąrašas

Sakralinis – Žodis vartojamas apibūdinti tai, kas susiję su šventumu ar Dievu. (Oxford Learners Dictionaries, n.d.).

Konversija – Žodis apibūdina naudojimo paskirties pritaikymą kitai paskirčiai, atsivertimas į religiją. (Merriam-Webster, n.d.).

Konsekracija – Veiksmas ar ceremonija, kuria kas nors oficialiai paskiriamas šventam arba skirtam religinėms apeigoms. (Cambridge English Dictionary, n.d.).

Dekonsekracija – Veiksmas, kuriuo pašalinamas religinis pastato, pavyzdžiui, bažnyčios, šventumas. (Merriam-Webster, n.d.).

Sekuliarizacija – Terminas reiškia perėjimą nuo religinių ar šventų prie pasaulietinių funkcijų. (Collins English Dictionary, n.d.).

Profaniškas (profanus) – Terminas apibūdina nepagarbą ar jos stoką Dievui ar religijai. (Oxford Learners' Dictionaries, n.d.).

Ivadas

Temos aktualumas: Pastaruoju metu Lietuvoje vis dažniau kyla klausimas, kaip ir kam panaudoti nebeveikiančias ar mažai naudojamas sakralines erdves. Tokias erdves galima pritaikyti šiuolaikiniams visuomenės poreikiams, tačiau būtina išsaugoti jų kultūrinę ir architektūrinę vertę. Tačiau privalu atsižvelgti ir į tikinčiųjų bendruomenės poreikius. Kyla klausimas: kaip visa tai gali derėti tarpusavyje? Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios konversijos į vaikų ir jaunimo centrą eksperimentinis projektas siekia išspręsti šį galvosūkį. Projektas kartu užtikrina paveldo tęstinumą, suteikia pastatui socialiai ir bendruomeniškai svarbią ir prasmingą funkciją, leidžia pastatui ne tik išlikti, bet ir integruotis į šiuolaikinį gyvenimą.

Tyrimų objektas: Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia ir jos konversijos galimybės, konvertuojant/ar integruojant vaikų ir jaunimo centro funkciją.

Darbo tikslas: parengti Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios konversijos projektą, įtraukiant vaikų ir jaunimo centro funkciją.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikti literatūrinius tyrimus ir jais remiantis išanalizuoti sakralinės erdvės konversijos galimybes Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios atveju. Nagrinėjamos temos: sakralinių erdvių paveldo išsaugojimas, architektūriniai ir funkciniai adaptacijos aspektai, bendruomenės ir socialiniai aspektai.
2. Remiantis literatūriniais tyrimais, sudaryti hipotetinį modelį ir suformuluoti darbinės hipotezes.
3. Empiriniais tyrimais patikrinti darbinės hipotezes. Hipotezėms įrodyti pasirenkami ir išanalizuojami tyrimų objektai: sakralinių erdvių konversijos etika ir procesai, Virbalio liuteronų bažnyčios struktūra ir architektūra, vietos bendruomenių įtrauktis ir poreikiai, jaunimo užimtumo poreikis Virbalio miestelio mastu.
4. Empirinių tyrimų pagrindu, sudaryti koncepcinį modelį, kuriuo remiantis priimami projektavimo sprendiniai.
5. Remiantis tyrimų rezultatais, parengti vaikų ir jaunimo centro projektą, pritaikant esamą Virbalio liuteronų bažnyčią ar jos dalį.

Tyrimų metodika: Literatūriniai (teoriniai) tyrimai, kurių metu atliekami: literatūros šaltinių analizė, analogiškų projektų atvejų analizė, informacijos susistemimas hipotetiniu modeliu. Empiriniai tyrimai, kurių metu atliekami: ekspertiniai interviu, architektūrinė analizė, tipologinė analizė, teritorijos analizė, sociologinė apklausa, kūrybinės dirbtuvės su mokyklos moksleiviais, interviu su pedagogais ir Virbalio kultūros namų vadove, informacijos susistemimas koncepciniu modeliu. Eksperimentinis projektas, kurio metu atliekamas literatūriniais ir empiriniais tyrimais pagrįstas projektas – Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pritaikymas vaikų ir jaunimo centrui.

1. Teoriniai tyrimai

Darbo tikslas: Remiantis literatūriniais šaltiniais pagrįsti literatūrinės pritaikomumo galimybes Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčiai.

Uždaviniai:

1. Atlikti pasirinkto objekto – Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios analizę, apibūdinant vietos kontekstą, esamas bendruomenes ir jų veiklas.
2. Išanalizuoti sakralių erdvių konversijos principus ir galimybes pagal tris pagrindines temas: sakralinių erdvių paveldo išsaugojimas, architektūriniai ir funkciniai adaptacijos aspektai, bendruomenės ir socialiniai aspektai.
3. Parengti hipotetinį konversijos modelį, paremtą teorinių tyrimų išvadomis.

Metodai:

1. Literatūros analizė ir informacijos susistemimas.
2. Analogiškų projektinių pavyzdžių analizė ir informacijos susistemimas.

Pagrindinės temos, aprašomos literatūrinuose tyrimuose:

Sakralinių erdvių paveldo išsaugojimas, Architektūriniai ir funkciniai adaptacijos aspektai, Bendruomenės ir socialiniai aspektai.

1.1. Virbalio miestelis

Virbalis yra nedidelis miestelis pietvakarių Lietuvoje, arti sienos su Kaliningrado sritimi. Miestelis turi ilgą ir svarbią istoriją, susijusią su senaisiais prekybos keliais, daugiakultūriškumu, pramone ir kultūra. Tačiau po pirmojo pasaulinio karo perkėlus geležinkelio liniją, miestelis prarado savo svarbą regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu. Antrojo pasaulinio karo metais, miestelis buvo bombarduotas ir iki galo neatsigavo. Šiandien miestelio plotas yra stipriai sumažėjęs, o gyventojų skaičiumi ir toliau mažėja.

Kaip nurodoma Vilkaviškio rajono savivaldybės (n. d.) tinklalapyje:

Seniūnijos administracijos centras yra Virbalio miestas, kuriame gyvena 957 gyventojų. Seniūnijoje yra 7 kaimai. Didesni iš jų: Virbalio Miesto Laukai (349 gyventojai), Dailučiai (125 gyventojai). Seniūnijos teritorija: Plotas – 4665 ha, iš jų 50 proc. užima žemės ūkio naudmenos. 10 proc. – miškai, 40 proc. – vandenys ir kitos paskirties plotai. Teritorija ribojasi su Kybartų, Pajevonio ir Šeimenos seniūnijomis.

Miestelio bendruomenės

Miestelis, nors ir yra nedidelis, tačiau turi ganėtinai didelį kiekį vidinių bendruomenių. Toliau pateikiamos kelios aktyvios miestelio bendruomenės.

Virbalio mokyklos bendruomenė

Remiantis G. Lavinskės, Virbalio pagrindinės mokyklos socialinės pedagogės, pateikta informacija (asmeninė komunikacija, 2025 m. Spalio 23 d.), šiuo metu mokykloje mokosi 193 moksleiviai, įskaitant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo grupių vaikus. Mokykla apima 1-10 klases, o jai taip pat priklauso K. Donelaičio Kybartų gimnazijos skyrius, kuriame mokosi 11-12 klasių mokiniai.

Mokyklos bendruomenė pasižymi itin aktyvia bendruomenine veikla – nuolat dalyvauja regioniniuose ir nacionaliniuose renginiuose, organizuoja veiklas ir įvairius susitikimus. Renginiai neretai būna tiek vieši, tiek privatūs, rengiami mokytojų ir mokinių iniciatyva. Be to, mokykla glaudžiai bendradarbiauja su kitomis Virbalio miestelio bendruomenėmis bei seniūnija, o mokyklos moksleiviai ir vaikai dažnai pasirodo viešuose renginiuose Virbalio Kultūros namuose.

Virbalio kultūros namai

Pagal oficialią informaciją, Virbalio kultūros namai yra Kybartų kultūros centro padalinys, kurio kultūrinės veiklos vadybininkė – Žydrūnė Gudiškienė. Įstaigai priklauso keli meno kolektyvai, tarp jų moterų vokalinis ansamblis „Vėjūna“, vadovaujamas Vilmos Gurskienės, ir Virbalio kultūros namų kapela „Pliumpa“. (Kybartų kultūros centras, n.d.).

Autorės stebėjimais, Virbalio kultūros namai yra vienas aktyviausių renginių organizatorių miestelio apylinkėse. Įstaiga nuolat rengia kultūrinius renginius ir susibūrimus, kurie pritraukia ne tik vietos gyventojus, bet ir lankytojus iš aplinkinių miestų bei miestelių. Kultūros namų veikla ir bendradarbiavimas su Virbalio pagrindinės mokyklos bendruomenė, „Virbalio vartų“ senųjų amatų centru bei vietos moterų klubu matomas viešojoje erdvėje. Tokia išvada pagrįsta analizuojant Virbalio kultūros namų „Facebook“ paskyroje pateikiamus įrašus ir komunikaciją.

Senųjų amatų centro „Virbalio vartai“ bendruomenė

Pasak Birštonės (2025) „Virbalio vartai“, yra svarbi miestelio bendruomenių ašis ir vietos traukos centras. Bendruomenė organizuoja įvairias edukacines programas. Edukacijų metu dalyviai supažindinami su tradiciniais amatais – nuo duonos kepimo proceso iki žvakių liejimo, virvių vijimo, takų audimo ar molio dirbinių gamybos. Taip pat centras aktyviai prisideda ir prie Virbalio miestelio kultūrinio gyvenimo ir viešų renginių. Remiantis straipsniu, Senųjų amatų centre šiuo metu dirba penki virbaliečiai, vedantys tokias edukacines programas. Straipsnyje taip pat pažymima, jog bendruomenės uždirbamos lėšos skiriamos miestelio gerbūviui: įrengta šarvojimo salė, pastatytas paminklas karalienei Bonai Sforcai, bendruomenė prisideda prie Virbalio tvenkinio priežiūros.

1.2. Jaunimo centro poreikis

Jaunimo užimtumo trūkumas atokiose vietovėse

Europos Sąjungos Tarybos (2024) išvadose pabrėžiama, kad jaunimas, gyvenantis kaimo ir atokiose vietovėse, dažnai susiduria su ribotomis galimybėmis gauti išsilavinimą, darbą ir viešąsias paslaugas. Dėl šios priežasties būtina stiprinti vietos jaunimo infrastruktūrą ir sudaryti sąlygas vadinamosioms „glokalinių“ (vietinių ir pasaulinių) galimybių jungtims, kurios leistų jaunimui veikti savo bendruomenėse bei kartu leistų būti pasaulinio konteksto

dalimi. Dokumente akcentuojama, kad tokiose teritorijose itin svarbu kurti erdves, skatinančias jaunimo kūrybiškumą, platesnį įsitraukimą ir bendruomeniškumą, taip prisidedant prie bendro regionų gyvybingumo.

Jaunimo užimtumo trūkumas Lietuvoje

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD, 2016) ataskaitoje „Investing in Youth: Lithuania” teigiama, kad jaunimo užimtumo iššūkiai Lietuvoje ypač ryškūs regioniniuose miestuose ir kaimiškose vietovėse, kur nemaža dalis jaunų žmonių priklauso NEET grupei – nei dirbantys, nei besimokantys, nei dalyvaujantys mokymuose. Ataskaitoje pabrėžiama, kad veiksmingos jaunimo politikos priemonės turi būti nukreiptos būtent į vietos lygmenį, stiprinant bendruomeninių paslaugų tinklą ir kuriant tokias vietas, kurios suteikia galimybes mokytis, dirbti ir realizuoti kūrybinį potencialą.

Virbalio atvejis

Atsižvelgiant į sparčiai mažėjančią miestelio demografiją ir ribotas jaunimo užimtumo galimybes, Virbalio jaunimo centras taptų strategiškai svarbia investicija: suteiktų vietinę erdvę jaunimui, mažinančią atskirtį nuo miestų, skleistų neformalų ugdymą, savanorystės, kūrybines veiklas, taptų bendruomenės centru. Jaunimo centro reikalingumas Virbalyje įrodomas empirinių tyrimų metu.

1.3. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia

Trumpa parapijos istorija

Remiantis Miškinio (1999) pateiktais duomenimis, apie 1561 m. Virbalyje įsikūrė kelios dešimtys evangelikų liuteronų, tačiau nėra žinių, kad būtų skirtas sklypas bažnyčios statybai. 1807 m. daržinėje atlaikytos pirmosios Virbalio evangelikų liuteronų pamaldos.

Evangelikų liuteronų bendruomenės prašymu, 1820 m. Lenkijos karalystės vietininko įsakymu, o 1821 m. Augustavo vaivadijos komisijos nurodymu, atiduota nežinia kada statyta katalikų koplyčia. 1832 m. įsteigtos ir evangelikų kapinės, o 1833 m. pradėjo veikti ir vokiška mokykla.

Dabartinė bažnyčia pastatyta 1876-1878 m., 1940 m. uždaryta, o 1944 m. stipriai apgriauta. Po 54 metų, 1994 m. kovo 8 d., Virbalio mokykloje įvyko pirmosios parapijos atkūrimo pamaldos. 2000 m. suremontuota bažnyčia gražinta tikintiesiems. Šiandien pastatas yra vėl apgriuvęs ir reikalauja remonto.

1 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia, Virbalis (Nida Juchnevičiūtė, 2016)

Bažnyčios pastatas

Šiandien bažnyčios pastatas yra itin prastos būklės. Antrojo pasaulinio karo metais ir sovietmečiu pastato eksterjeras ir interjeras buvo itin stipriai apgadinti, sunaikinta didelė dalis pastato vertingųjų savybių. Sovietmečiu bažnyčioje įrengus sandėliavimo patalpas, kartu įrengta ir antro aukšto perdanga, pilnai uždengianti pirmo aukšto erdvę. Tikinčiųjų bendruomenei atgavus pastatą, bendras bažnyčios vaizdas pilnai neatsigavo – vertingosios savybės neatkurtos, liko ir antro aukšto perdanga. Tačiau šiandien antras pastato aukštas naudojamas Virbalio Kultūros namų – renginiams ir parodoms, tad liuteronų bendruomenė geranoriškai dalijasi pastatu ir su kitomis Virbalio miestelio bendruomenėmis. Tokia išvada pagrįsta analizuojant Virbalio evangelikų liuteronų parapijos „Facebook“ paskyroje pateikiamus įrašus ir komunikaciją.

Bažnyčios bendruomenė

Šiandien Virbalio evangelikų liuteronų bendruomenė yra stipriai sumažėjusi, o pastatas pamaldoms yra naudojamas tik kartą per mėnesį, nes parapija neturi nuolatinio kunigo. Tad didžiąją laiko dalį pastatas yra nenaudojamas. Mėnesines pamaldas laiko kun. Vaidas Klesevičius. Tokios išvados pagrįstos analizuojant Virbalio evangelikų liuteronų parapijos „Facebook“ paskyroje pateikiamus įrašus ir komunikaciją.

1.4. Sakralinė erdvė

Sakralinės erdvės samprata

Sakralinės erdvės samprata gali būti suprantama per du pagrindinius aspektus: kultūrinį ir teisinį. Teisiniu požiūriu, artimiausias „sakralinės erdvės“ sąvokos atitikmuo yra „religinės paskirties pastatas“. Tačiau, tyrinėjant sakralinės erdvės sampratą kultūriniu aspektu, galima remtis įvairiais moksliniais straipsniais ir juose apibrežtais tokios erdvės apibūdinimais.

Van der Tol & Gorski (2022) aiškina, jog sakralinės erdvės, šiuolaikiniame pasaulyje egzistuoja ne tik religinės paskirties pastatuose, bet dėl skirtingų kultūrinių reiškinių, gyvuoja ir kultūros centruose, memorialuose ir net viešosiose erdvėse. Platėjant sekurializacijai, religija nemiršta tačiau, pasak autoriaus, pasklinda ir pasiskirsto per skirtingas funkcijas turinčias erdves. Tokį procesą jis vadina „sakralumo fragmentacija“. Sakralinė erdvė yra lanksti, kintanti, priklausomai nuo naudojimo paskirties ir konteksto.

Linenthal (2011) aiškina, kad nors sakralinė erdvė yra „nestabili“ ir kintanti, bet net tokios erdvės konvertacijos atveju šventumo pėdsakai išlieka. Net maži ritualiniai ar simboliniai veiksmai (pvz. koncertai, tylos akimirkos, šviesos instaliacijos) gali „perkurti“ šventumo atmosferą naujoje erdvėje.

Panašiai teigia ir de Wildt, K. (2020). Jis aiškina, kad kartais dekonsekrutos ir pernaudotos erdvės vartotojai sukuria savo ritualus, maišydami seną ir naują sakralumo pojūtį. Tokį reiškinių jis vadina „ritualine sumaištimi“. Pasak jo, net po oficialios dekonsekracijos erdvėje vistiek išlieka architektūriniai, simboliniai ar emociniai elementai, kurie palaiko šventumo pojūtį, todėl erdvė visuomet išlieka bent šiek tiek sakrali – lieka sakralizacijos „likučiai“.

2 pav. Sakralinės erdvės sampratos schema (sudaryta autorės)

1.5. Paveldosaugos principai ir teisinė bazė

Paveldosauga pasaulyje ir Lietuvoje

Šiandien religinių pastatų apsauga reglamentuojama tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu (kai religinis pastatas yra pripažintas kultūros paveldo objektu ar turi saugomo paveldo statusą):

Pasaulyje: UNESCO (1972) Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo konvencija nustato, kad valstybės privalo saugoti reikšmingas kultūros ir gamtos vertybes, išlaikydamos jų autentiškumą ir integralumą. Šie du kriterijai yra kertiniai paveldo išsaugojimo procese – jie reikalauja ne tik fizinės išsaugojimo ar restauravimo veiklos, bet ir dėmesio tarp senųjų vertybių bei šiuolaikinio naudojimo poreikių.

Tarptautinėje paveldosaugos sistemoje svarbios ir ICOMOS (Tarptautinės paminklų ir vietovių tarybos) rekomendacijos bei chartijos – ypač Venecijos chartija (1964) ir Buros chartija (1979, atnaujinta 2013). Jose pabrėžiama būtinybė išlaikyti autentiškumą, istorinį integralumą ir tvarų naudojimą, kai kultūros paveldo objektai yra tvarkomi, restauruojami ar pritaikomi šiuolaikinėms reikmėms.

Lietuvoje: Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas su pataisymais (1994 m. Nr. I-733), Statybos techniniai reglamentai (STR), bei Paveldo tvarkybos reglamentai (PTR) ir Kultūros vertybių registras (KVR).

1.6. Išsaugoti ar pritaikyti?

Etiškos konversijos dilema

Pagrindinė sakralinių pastatų išsaugojimo ir konvertacijos dilema – ar išlaikyti pastatus tokiais, kokie buvo, ar suteikti naują funkciją. O galbūt pastato tapatybė gali būti išreikšta kažkur dilemos viduryje? Konversijos kontinuumas leidžia sakralinių pastatų transformaciją suprasti kaip laipsnišką spektrą, kuriame skirtingi autoriai akcentuoja skirtingą intervencijos gylį – nuo praplėstos funkcijos iki visiškos dekonsekracijos.

Deibl (2020) analizuoja sakralinių pastatų santykį su viešąja erdve per istorizmą. Jo teigimu, bažnyčios ir kiti sakralūs pastatai istoriškai visada buvo daugiasluoksniai, kintantys, lankstūs. Jie veikia kaip „laiko arkos“, jungiančios skirtingas epochas, tad niekada nepriklauso vienai grupei ar vienam laikotarpiui. Todėl papildomos funkcijos nėra konversija, o natūralus viešos erdvės išplėtimas – natūralus pastato gyvenimo etapas.

M. D'Aprile (2019) nagrinėja nykstančių arba silpnai naudojamų bažnyčių „reaktyvavimą“. Jo požiūriu, kultūrinės ir socialinės funkcijos gali būti integruojamos į esamą sakralinę struktūrą ir gyvenimą, siekiant atgaivinti pastato gyvybingumą. Kartais naudojama pilna konversija, tačiau tik jeigu sakrali erdvė yra visiškai apleista ir nenaudojama tikinčiųjų bendruomenių.

Franco, G. (2024) siūlo „jautraus pritaikymo“ principą ir aiškina, jog konversijos atveju architektas tampa erdvės interpretuotoju, ne transformatoriumi. Autorė pabrėžia erdvės dvasios išsaugojimo svarbą ir teigia, kad naujos funkcijos turi būti įvedamos taip, kad nekeistų esminės erdvės atmosferos. Čia atsiranda balansas tarp religinės, kultūrinės ir socialinės funkcijos.

Babazadeh Asbagh (2024) analizuoja taip pat sekuliarizuotus atvejus, kai bažnyčios netenka aktyvios religinės funkcijos. Autorius siūlo „minimalios intervencijos“ metodą – išlaikyti autentiškas formas, pakeičiant tik funkcinį turinį. Jo nuomone, svarbu išlaikyti istorinį kontekstą, tad nors funkcija ir keičiasi, architektūrinė erdvė turi išlaikyti sakralumo jausmą per šviesą, aukštį, proporcijas.

Radermacher (2021) analizuoja dekonsekracijos procesus, kai bažnyčia praranda religinę funkciją ir tampa visiškai sekuliaria erdve. Nagrinėjami dekonsekracijos procesai, kai bažnyčios netenka religinės paskirties, bet įgyja kultūrinę arba bendruomeninę funkciją. Tokiu atveju sakralumas vis tiek išlieka, tačiau jau kaip istorinis sluoksnis.

3 pav. Konversijos kontinuumas (sudaryta autorės)

1.7. Gehl „žmogiško mastelio“ teorijos struktūra

Funkcionalizmo klausimas yra kertinis adaptacijos procese. Adaptuojant sakralines erdves, būtina išlaikyti erdvinį integralumą: aukštas lubas, centrinę navą, natūralų apšvietimą – tačiau kartu ir suteikti naujos funkcijos patogumą ir pritaikomumą.

Kaip rašo Liu et al. (2022), funkcinės adaptacijos sėkmė priklauso nuo gebėjimo išlaikyti pusiausvyrą tarp pastato autentiškumo ir šiuolaikinio naudojimo reikalavimų. Jų tyrimas parodė, kad pastatai, kuriuose išlaikytas autentiškas tūris ir natūrali šviesa, turi aukštesnę aplinkinių teritorijų vertę bei sukuria teigiamą poveikį bendruomenei. Konvertuoti pastatai

didina vidinių ir išorinių bendruomenių isitraukimą, jaučiasi turintys stipresnį vietos identitetą. Autoriai taip pat pažymi, jog geriausi rezultatai pasiekiami per mišrios funkcijos naudojimą (angl. mixed use approach).

Franco (2024) pažymi, kad erdvės proporcijų keitimas (pvz., perdangų įvedimas, apšvietimo pertvarkymas) turi būti atliekamas taip, kad netrukdytų originaliai architektūrinei logikai. Taigi, pastato adaptacijos atveju, naujos funkcijos įvedimo strategija, pirmiausiai vadovaujasi originalia pastato būtimi.

O štai Gehl (2010) požiūriu, bet kokios viešos erdvės ar pastato funkcionalumo kokybė vertinama ne tik pagal fizinį komfortą, bet ir pagal žmogiškąjį mastelį – t. y. kaip erdvė sukuria sąlygas bendravimui, buvimui, patyrimui.

4 pav. Gehl „žmogiško mastelio“ teorijos schema (sudaryta autorės)

1.8. Technologiniai iššūkiai

Dažnu atveju technologinė adaptacija religinės paskirties pastatuose kelia ypatingus iššūkius – dėl aukštų lubų, akustikos, mikroklimato, bei paveldo reikalavimų. Rosseel ir van Waterschoot (2025) analizuoja akustinės paveldo apsaugos problemą: istorinėse bažnyčiose garsas yra neatsiejama dvasinio patyrimo dalis, todėl įrengiant naujas funkcijas būtina išsaugoti „akustinę autentišką“ (pvz. negalima naudoti triukšmą sugeriančių paviršių, kurie naikintų erdvės aidą). Tačiau be akustikos, dažnai kyla ir energetinio efektyvumo ir inžinerinių sistemų integracijos klausimų. Pavyzdžiui, Pagal STR 2.01.02:2021, kultūros paveldo objektuose leidžiama diegti šiuolaikines sistemas tik jei jos nekeičia interjero autentiškumo: tokiais atvejais gali iškilti keblumų pastatą pritaikant neįgaliesiems.

D'Aprile (2019) nurodo, kad vienas iš galimų sprendimų tokiu atveju yra naudoti „reversinius“ technologinius sprendimus: modulinės šildymo ar apšvietimo sistemos, kurias galima išmontuoti ateityje, nepažeidžiant struktūros.

Sedova (2022) taip pat pabrėžia, kad technologinės adaptacijos sėkmė priklauso nuo tarpdisciplininio bendradarbiavimo tarp architektų, inžinierių ir paveldo specialistų. Tai ypač aktualu mažuose miestuose, kur vietos finansai yra riboti.

1.9. Religinės bendruomenės požiūris į konversiją

Religinės bendruomenės reakcija į sakralinių pastatų konversiją dažnai būna dviprasmiška.

Radermacher (2021) nurodo konversijos atvejus, kuriuose dekonsekracija ir konversija įvyksta tyliai, o vietos bendruomenės nėra įtraukiamos į vykstančius pastatų kaitos procesus. Tokiais atvejais kyla vietos bendruomenių nepasitenkinimas. Todėl savo darbe

autorius nurodo komunikacijos ir debatų svarbą. Vietos bendruomenių, o ypač tikinčiųjų požiūris yra itin svarbus.

Tačiau Christoffersen, L. (2013) tyrimai rodo priešingą rezultato galimybę. Autoriaus aprašomi pavyzdžiai nurodo liuteronų bendruomenių geranoriškumą ir supratimą – konvertacija, net dalinė – tai būdas pastatams išlikti.

Deibl (2020) pabrėžia, kad sakralinė architektūra turi išlikti „viešosios atminties dalimi“ – net praradus liturginę funkciją, ji gali toliau veikti kaip vieta, kuri vienija skirtingas visuomenės grupes.

Garliavos liuteronų bažnyčios konversijos atvejis rodo liuteronų bendruomenės Garliavoje teigiamą požiūrį į konversiją. Mažėjanti bendruomenė geranoriškai perleido savo bažnyčią naujai funkcijai įgyvendinti. Tačiau tikslus Virbalio evangelikų liuteronų bendruomenės požiūris gali būti sužinomas tik per diskusiją ir pokalbį. Tai bus tyrinėjama Empirinių tyrimų metu.

1.10. Sakralinė erdvė kaip bendruomenės identiteto dalis

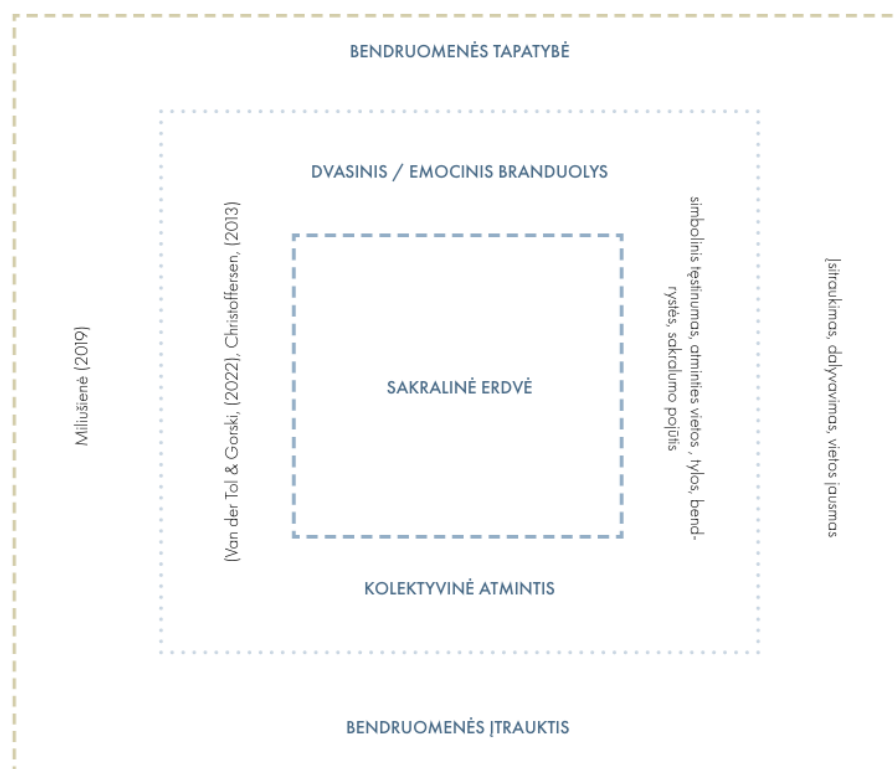
Bendruomenės centras

Sakralinė erdvė istoriškai veikė kaip bendruomenės identiteto ašis. Jautrus požiūris į bendruomenę – bene svarbiausias konvertacijos principas, išskiriamas daugelyje nagrinėtų literatūros šaltinių.

Van der Tol ir Gorski (2022) nurodo, kad net ir konvertuotos, sakralios erdvės vistiek išlieka bendruomenės kolektyvinės atminties vietomis. Tokios vietos išsaugo bendruomenės istoriją, net jei praranda pirminę religinę funkciją.

Christoffersen (2013) tyrime apie postliuteroniškas visuomenes Skandinavijoje pažymima, kad net sekuliarizavus bažnyčias, jų erdvės gali išlikti sakraliomis, bendruomeniniu požiūriu – per bendrystės jausmą, tylos patirtį ir vietos simbolinį tęstinumą. Jo nuomone, tokios erdvės gali išlikti kaip socialinės bendrystės vietos – kur žmonės susirenka ne dėl religijos, o dėl bendruomenės, muzikos, ar meno. Autorius teigia, jog sakralinį statusą praradusios ir konvertuotos bažnyčios išlieka reikšmingos vietos gyventojams (tiek liuteronams, tiek netikitiesiems). Tai ypač aktualu mažoms bendruomenėms, tokioms kaip Virbalio miestelis, kur bažnyčia ne tik yra architektūrinis akcentas, bet ir vietos bendruomenių identiteto branduolys.

Pagal Miliušienę (2019), glaudžios bendruomenės kuriamos per dalyvavimą bendrose veiklose ir bendrą emocinį įsipareigojimą vietai. Tokiu būdu sakralinė architektūra tampa ne tik praeities paveldas, bet ir ateities bendruomenės platforma. Autorė teigia: kuo labiau bendruomenė jaučiasi įtraukta, tuo labiau kyla gyvenimo kokybė ir vietos identitetas.

5 pav. Sakralinės erdvės turinio sluoksnių schema (sudaryta autorės)

1.11. Apibendrinimas ir hipotetinis modelis

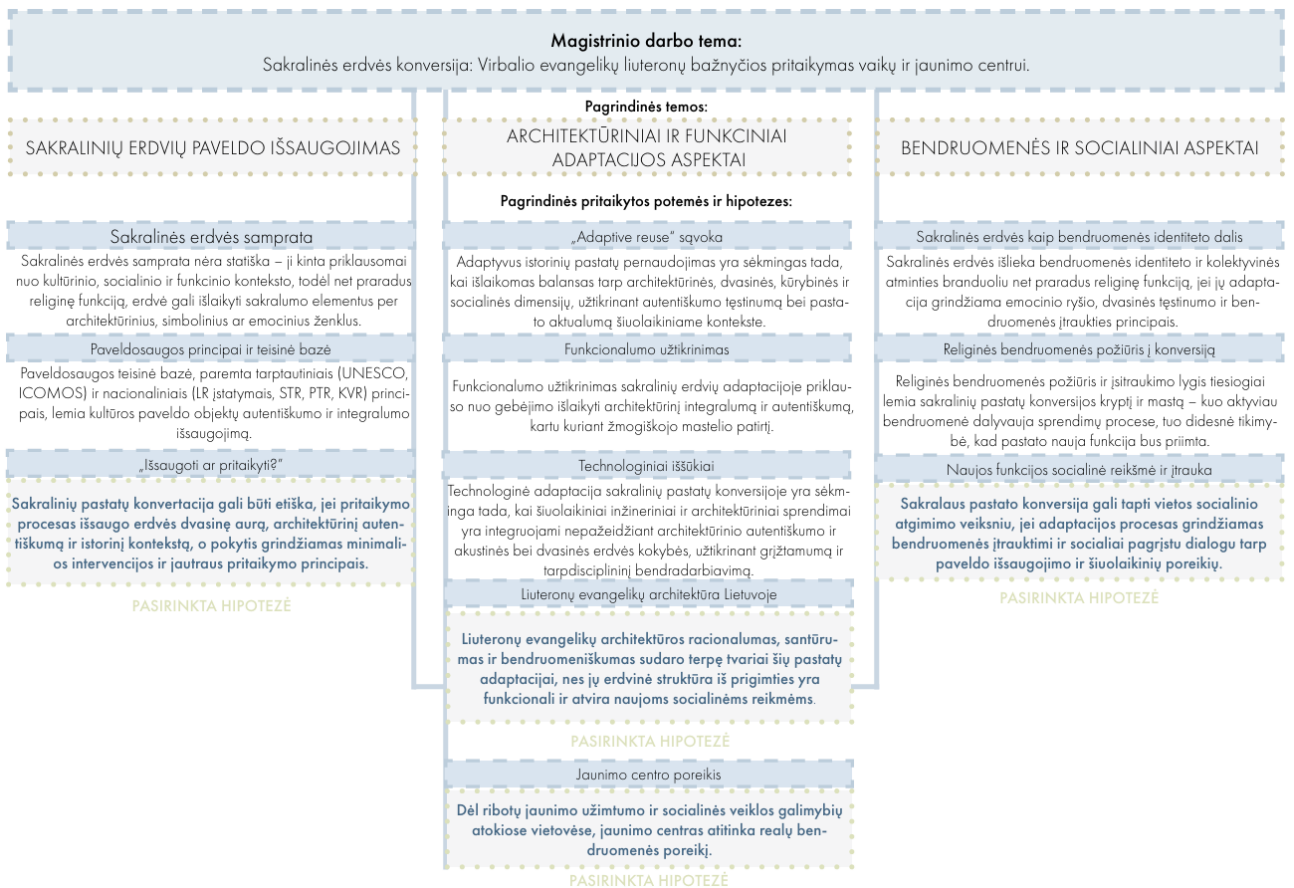
Apibendrinimas: Šiuolaikiniame pasaulyje, dėl spartėjančių sekularizacijos procesų, sakralinių erdvių reikšmė transformuojasi, o kartais transformuojasi ir pati erdvė. Ji tampa lanksti, tačiau visuomet išlaiko savo dvasinę ir kultūrinę vertę. Tyrimai parodė, kad net praradusios liturginę funkciją (dekonsekrutos), sakralinės erdvės gali išlikti bendruomenės atminties, tapatybės ir simbolinio tęstinumo vietomis.

Taip pat, tvari sakralinių pastatų konversija gali pasižymėti jautriu santykiu tarp išsaugojimo ir atnaujinimo. Tarptautiniai paveldosaugos principai (UNESCO, ICOMOS) ir nacionaliniai reglamentai (STR, PTR) pabrėžia autentiškumo, integralumo ir kultūrinės vertės išlaikymo svarbą, ir leidžia pagarbią, bet šiuolaikišką tokių erdvių interpretaciją.

Adaptyvus panaudojimas (angl. adaptive reuse) leidžia jungti dvasios, kūrybos, balanso ir socialinius aspektus į vieną ir suteikia šansą pastatams išlikti aktualiems.

Naujos ir kokybiškos funkcijos suteikimas sakralinei erdvei gali tapti pastato socialiniu atgimimu. Konvertuoti sakralūs pastatai traukia vietos bendruomenių dėmesį ir kuria joms pasipirtį kurtis naujoms. Tokie pastatai įgauna naują prasmę ir tampa vietos kultūrinės gyvybės, kūrybos ir bendruomeninio identiteto židiniais, nešančiais estetinę, ekonominę ir sociologinę naudą.

Remiantis nagrinėtais literatūros šaltiniais, Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios konvertacija į Jaunimo centrą, turi pagrindo tapti sėkmingu, tvirtu ir aktualiu projektu.

6 pav. Hipotetinis modelis (sudaryta autorės)

2. Empiriniai tyrimai

Tyrimų tikslas: Išanalizuoti ir įvertinti sakralinės erdvės (Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios) konversijos galimybes architektūriniu, paveldosauginiu ir socialiniu požiūriu. Suformuoti koncepcinį modelį apibendrinantį empirinių tyrimų rezultatus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti keturias darbinės hipotezes naudojant skirtingus tyrimo metodus ir įrankius.
2. Apibendrinti empirinių tyrimų rezultatus, aprašyti išvadas, ir sukurti koncepcinį modelį.

Tyrimų metodai:

1. Ekspertinis interviu
2. Teritorijos, architektūrinė, tipologinė analizės
3. Sociologinė apklausa
4. Kūrybinės dirbtuvės

2.1. Pirma darbinė hipotezė

Hipotezė: Sakralinių pastatų konvertacija gali būti etiška, jei pritaikymo procesas išsaugo erdvės dvasinę aurą, architektūrinį autentiškumą ir istorinį kontekstą, o pokytis grindžiamas minimalios intervencijos ir jautraus pritaikymo principais.

Tyrimų objektas: Sakralinių (paveldo) pastatų konversijos etika ir procesai.

Tyrimo metodas: Ekspertinis interviu (su architektais)

Nagrinėjant sakralinių erdvių konversijos etikos principus ir procesus, buvo atlikti du atskiri ekspertiniai interviu su sakralinius objektus projektuojančiais ir nagrinėjančiais ekspertais: architektu, projektų vadovu, KTU dėstytoju ir docentu Vidmantu Minkevičiumi ir architekto, projektų vadove, KTU docente Gitana Šukaityte. Toliau pateikiamos svarbiausios šių interviu ištraukos. Pilni interviu nurodyti 1 priede.

Interviu ištrauka su architekto, projektų vadove, KTU docente Gitana Šukaityte:

Klausimas: Kas jums yra etiška konversija? Kaip užtikrinti etišką sakralinio pastato konversiją?

Atsakymas: Etiška konversija yra esamos sakralinės paskirties praplėtimas, maldos namų praplėtimas papildomomis funkcijomis. Projektuojant tokį pastatą, svarbu užtikrinti patalpų panaudojimą visiems ir visada. Centrinė vieta (patalpa) maldai, patalpos tikinčiųjų susitikimams Biblijos studijoms ir kitoms veikloms (muzikos, meno, rankdarbių, sporto, maisto gaminimo ir k.t.). Kiekviena bendruomenė turi judėti ir augti. Priimti naujus narius. Bendruomenė organizuoja įvairius susitikimus visiems ir visą parą. [...] Mano nuomone, tokios erdvės turėtų būti atviros apskritai visiems.

Klausimas: Kas lemia sakralinio pastato konversijos projekto sėkmę?

Atsakymas: Pastato gyvybingumas, galimybė pasiekti daugiau žmonių, išplanavimas ir pasiūla. Sėkmė yra tai, kad pastatas yra gyvas, vos ne visą parą.

Klausimas: Kokios yra dažniausiai daromos klaidos pritaikant sakralų pastatą naujai paskirčiai?

Atsakymas: Klaida, jei nepaliekama patalpa maldai – esamai paskirčiai. Jeigu bent dalelė bendruomenės dar yra, tuomet būtina palikti šią funkciją ir ją praplėsti, kad nebūtų nuoskaudų. Svarbu išlaikyti pagarbą kulto statiniams, labai švelniai ir atsargiai su jais elgtis.

Interviu ištrauka su KTU dėstytoju ir docentu Vidmantu Minkevičiumi:

Klausimas: Kas jums yra etiška konversija? Kaip užtikrinti etišką sakralinio pastato konversiją?

Atsakymas: Etiška konversija yra humaniška ir pagarbi. Etiškas projektas yra kuriamas su atsakomybe ir empatija. Svarbiausia įgyvendinti bendro gėrio sampratą. Bendras gėris – geranoriška plėtra, nepažeidžiant viešojo intereso.

Klausimas: Kokie iššūkiai kyla realiame pritaikymo procese ir į ką verta atsižvelgti?

Atsakymas: Pirmiausia tai yra ekonominiai iššūkiai. Antra – prioritetų suderinamumas. Priklauso, kam ir ko reikia. Projektas turi būti paprastas, bet ne prastas. Turi būti patogus, jaukus ir nerafinuotas.

Klausimas: Kokios yra dažniausiai daromos klaidos pritaikant sakralų pastatą naujai paskirčiai?

Atsakymas: Didžiausios klaidos yra konsumerizmas ir profanacija. Negerai, kai pinigai valdo situaciją ir diktuoja savo sąlygas, kurios nėra priimtinos bendruomenėms.

Klausimas: Kaip ir kodėl (ne)išsaugoma sakralinių erdvių dvasinė aura?

Atsakymas: Aura išsaugoma, kai yra išlaikomas aukščiausiasis kultūrinis lygmuo. Toks lygmuo apima muziką, poeziją, menus. Jeigu to nepavyksta padaryti, tuomet jau gali atsirasti ir kitos funkcijos.

Tyrimų rezultatų santrauka: Ekspertų įžvalgos parodė, kad sakralinių pastatų konversija gali būti laikoma etiška, jei pritaikymo procesas remiasi pagarba vietos istorijai, empatija vietos bendruomenėms, yra užtikrinamas sakralinių erdvių funkcijų praplėtimas, tačiau naujos funkcijos išlaiko kultūrinį ir pagarbų pobūdį. Jautrumas vietos kontekstui taip pat yra kertinis tokio tipo projektams. Tyrimai patvirtino iškeltą hipotezę.

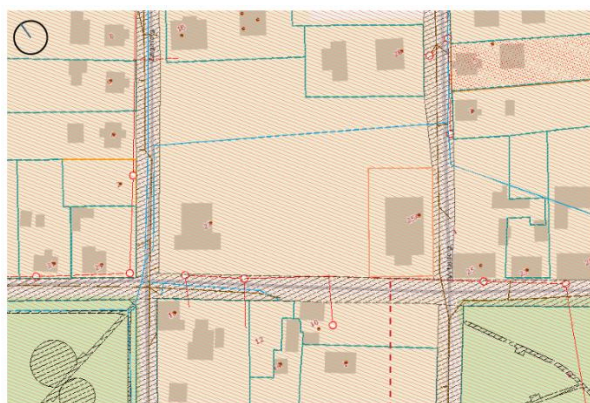
2.2. Antra darbinė hipotezė

Hipotezė: Liuteronų evangelikų architektūros racionalumas, santūrumas ir bendruomeniškumas sudaro terpę tvariai šių pastatų adaptacijai, nes jų erdvinė struktūra iš prigimties yra funkcionali ir atvira naujoms socialinėms reikmėms.

Tyrimo objektas: Virbalio liuteronų evangelikų bažnyčios struktūra ir architektūra.

Tyrimo metodas: Architektūrinė analizė, tipologinė analizė, teritorijos analizė.

Teritorijos analizė

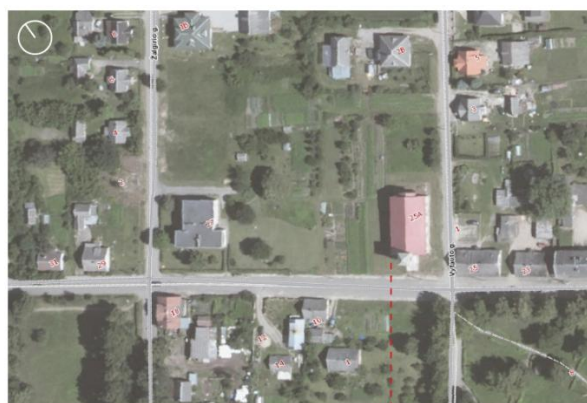
71 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios sklypo ir aplinkos žemėlapis, Regia

20 m 40 m

Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios teritorija

Autorės pastaba:

Aplink bažnyčios sklypą pastebimi nesuformuoti sklypai. Tolimesniame projekte - galimybė plėsti bažnyčios sklypo teritoriją. Žemėlapyje taip pat pastebimas inžinerinių sistemų poreikis (vandentiekio, kanalizacijos).

72 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios sklypo ir aplinkos žemėlapis, Regia

20 m 40 m

Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia

Autorės pastaba:

Bažnyčios sklype nėra jokių želdinių. Aplinkinėje teritorijoje pastebimi darželiai.

7 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios sklypo vertinimas (regia.lt duomenys)

Architektūrinė analizė

Pagrindiniai kultūros vertybių registro duomenys apie Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčią:

Adresas: Vilkaviškio rajono sav., Virbalio sen., Virbalio m., Gedimino g. 25A | registravimo registre data: 2016-09-19

Statusas: Registrinis

Reikšmingumo lygmuo: Vietinis

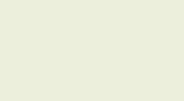

Rūšis: Nekilnojamas

Teritorijos KVR objektas: 1228.00 kv. m

Vertybė pagal sandarą: Pavienis objektas

Amžius: pastatyta 1876-1878 m., 1940 m. uždaryta, 1944 m. apgriauta, rekonstruota XX a. II p., 2000 m. remontuota ir gražinta tikintiesiems.

Kultūros vertybių registre įtrauktų fotofiksacijų analizė atskleidžia santūrią architektūrinę raišką bei neutralų ir paprastą interjerą. Matomas ribotas natūralios šviesos patekimas (dėl vietomis užmūrintų langų angų), pastebimas konstrukcinių elementų atvirumas, paprastumas, vietomis ir nusidėvėjimas. Vidaus interjeras dekoratyvinių detalių turi minimaliai. Pastebima, kad vidaus „puošmenos“: kilimai, užuolaidos ir baldai yra itin paprasti, o tai leidžia erdvę suvokti kaip universalią ir lengvai transformuojamą. Tokia aplinka sudaro bendruomeniškumo įspūdį ir atsipindi ne tik mišių, bet ir susitikimų poreikį. Aplinka taip pat demonstruoja palankias sąlygas naujų veiklų integravimui, nesukuriant konflikto su esamomis architektūrinėmis interjero detalėmis.

<p>Vertingosios savybės yra blogos būklės ar neišlikusios</p> <p>Vertingoji savybė: tūris - halinė stačiakampio plano bažnyčia su keturkampio plano 2 tarpinių bokštų P dalyje ir stačiakampio plano apside Š dalyje.</p> <p>Būklė: dalyje V dalies sovietmečiu prastai. Š dalies priestatai ir bokšto stogai su atkirstaisiu bokšteliu, perenaudu j smulki su kryptimi nesiliko.</p>		<p>Vertingųjų savybių būklė nevertinama</p> <p>Vertingoji savybė: fasadų architektūrinis sprendimas – architektūrinio sprendimo visuma.</p> <p>Būklė: –</p>		<p>Vertingųjų savybių būklė patenkinama</p> <p>Vertingoji savybė: P fasado tašyto akmens mūro laiptai.</p> <p>Būklė: patenkinama.</p>	
<p>Vertingoji savybė: Š dalies buvusių priestatų pamatas su tašyto akmens mūro cokolu.</p> <p>Būklė: pamatas netyrinėtas, cokolio būklė bloga.</p>		<p>Vertingoji savybė: stogo forma - pagrindinio tūrio ir apsidės dvilalė.</p> <p>Būklė: –</p>		<p>Vertingoji savybė: konstrukcijos – pamatas su tašyto akmens mūro cokalu.</p> <p>Būklė: pamatas netyrinėtas, cokolio būklė patenkinama.</p>	
<p>Vertingoji savybė: aukštų išplanavimas – stačiakampio plano su priebažnyčiu P dalyje ir apside Š dalyje.</p> <p>Būklė: buvę 3 navos, P dalies vargonų choras ir II a galerija nesiliko, sovietmečiu priekiniai sandėliukai tarp aukštų įrengti išsine perdanga.</p>		<p>Vertingoji savybė: Š fasado tinkuoto plytų mūro apside.</p> <p>Būklė: –</p>		<p>Vertingoji savybė: fasadų architektūros tūrinės detalės - P fasado dviejų tarpinių tinkuoto plytų mūro bokštai.</p> <p>Būklė: patenkinama</p>	
<p>Vertingoji savybė: sienų angos, nišos – P dalies priebažnyčio pusapskritių sąramų angų fragmentai.</p> <p>Būklė: sovietmečiu, įrengiant sandėlių angos buvo praplatintos, būklė bloga.</p>		<p>Vertingoji savybė: fasadų apdaila ir puošyba - tinkas, jo kpas</p> <p>Būklė: –</p>		<p>Vertingoji savybė: funkcinė įranga - keraminių plytų mūro priebažnyčio vidaus laiptai</p> <p>Būklė: patenkinama.</p>	
<p>Vertingoji savybė: apsidės segmentinių sąramų angos, Š fasado ir apsidės pusapskritių sąramų angos, apsidės apskritimo formos anga, P, V ir R fasadų pusapskritių sąramų angos</p> <p>Būklė: sovietmečiu užmūrytos.</p>		<p>Vertingųjų savybių būklė gera</p> <p>Vertingoji savybė: Pirminė ir istoriškai susiklosčiusi paskirtis – sakralinė.</p>		<p>Vertingoji savybė: tinkuoto keraminių plytų mūro sienos.</p> <p>Būklė: gera.</p>	

8 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios vertingųjų savybių būklės vertinimo lentelė (sudaryta autorės)

Tipologinė analizė

Tipologinės analizės metu buvo išanalizuotos trijų Lietuvos liuteronų evangelikų bažnyčių planinės struktūros. Erdvės buvo vertinamos pagal šiuos kriterijus: halinės pagrindinės erdvės dominavimas, ribotas planinis skaidymas, planinės schemas paprastumas, liturginių zonų integracija. Kriterijų (ne)atitikimas buvo vertinamas penkiabalėje skalėje: 1 –bažnyčios planinė struktūra kriterijaus visiškai neatitinka; 5 – bažnyčios planinė struktūra kriterijų visiškai atitinka.

<p>Vertinimo sistema Planai vertinami pagal žemiau nurodomus kriterijus, penkiabale sistema. Kriterijaus atitikimas vertinamas nuo 1 iki 5. 1 - kriterijaus visiškai neatitinka, 5 - visiškai atitinka.</p>	<p>Garliavos evangelikų liuteronų bažnyčia I a. planas, 2003 m.</p> 	<p>Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia I a. planas, 1995 m.</p> 	<p>Kėdainių evangelikų liuteronų bažnyčia (su kompleksu) I a. planas, x m.</p>
<p>Halinės pagrindinės erdvės dominavimas Planinėje struktūroje dominuoja viena, aiškiai apibrėžta halinė erdvė, apimanti didžiąją pastato ploto dalį.</p>			
<p>Ribotas planinis skaidymas Pagrindinė erdvė plane nėra suskaidyta į kelias funkciškai savarankiškas dalis. Ribotas skaidymas rodo struktūrinį neutralumą</p>			
<p>Planinės schemas paprastumas Plano forma yra labai paprasta ir lengvai „nuskaitoma“. Jaučiamas planinės struktūros lengvumas.</p>			
<p>Liturginių zonų integracija Liturginės zonos (presbiterija, altorius) plane yra įtrauktos į bendrą erdvinę sistemą, o ne atskirtos konstrukciškai.</p>			

9 pav. Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčių planų struktūrų vertinimas (sudaryta autorės)

Tyrimų rezultatų santrauka: Teritorijos analizė parodė, jog Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia turi galimybę plėsti sklypo ribas. Architektūrinė analizė parodė, kad bažnyčia turi daug neišsaugotų ir pažeistų vertingųjų savybių. Tipologinio tyrimo metu nustatyta, kad analizuojamų liuteronų evangelikų bažnyčių planinė struktūra pasižymi erdviu vientisumu, ribotu planiniu skaidymu ir paprastumu, lengvai interpretuojama planine schema. Šių bruožų pasikartojimas skirtinguose objektuose rodo, kad liuteronų sakralinių pastatų architektūra iš prigimties pasižymi planiniu atvirumu papildomoms bendruomeninėms funkcijoms.

Tyrimai patvirtino iškeltą hipotezę.

2.3. Trečia darbinė hipotezė

Hipotezė: Sakralaus pastato konversija gali tapti vietos socialinio atgimimo veiksmu, jei adaptacijos procesas grindžiamas bendruomenės įtrauktimi ir socialiai pagrįstu dialogu tarp paveldo išsaugojimo ir šiuolaikinių poreikių.

Tyrimo objektas: Vietos bendruomenių (mokyklos ir tikinčiųjų) įtrauktis, bendruomenių poreikiai.

Tyrimo metodas: kūrybinės dirbtuvės (workshop) su mokyklos moksleiviais, sociologinė apklausa (internetu).

Kūrybinių dirbtuvių užduotys ir atlikėjų imtis: Dalyviai buvo Virbalio pagrindinės mokyklos 7–11 klasių moksleiviai (12 klasės mokykloje nėra).

Pirmoji užduotis: Dirbtuvių metu moksleivių buvo paprašyta nupiešti Virbalio miestelį iš atminties, pažymint vietas, kuriose jie dažniausiai lankosi, leidžia laisvalaikį ir renkasi su draugais. Užduotis buvo orientuota ne į tikslų žemėlapiu atvaizdavimą, bet į emocinį miestelio suvokimą ir kasdienes moksleivių patirtis.

Pirmosios užduoties rezultatai:

10 pav. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai (sudaryta autorės)

Rezultatų interpretacija: Visuose darbuose kaip pagrindinė ir nuosekliausiai žymima susibūrimo vieta buvo pažymėta mokykla, kuri moksleiviams atitinka ne tik ugdymo, bet ir pagrindinę socialinės erdvės funkciją. Taip pat, kūrybinių dirbtuvių metu išryškėjo, kad už mokyklos ribų jaunimas neturi alternatyvių, šiltų ir jiems pritaikytų erdvių, ypač šaltuoju metų laikotarpiu. Apibendrinant moksleivių piešinių rezultatus galima teigti, jog Virbalio jaunimo susibūrimai dažniausiai vyksta atsitiktinėse, neformaliose vietose, kurios neatitinka komforto, šilumos ir ilgalaikio buvimo poreikių.

Antroji užduotis: Antroje dirbtuvių dalyje moksleivių buvo paprašyta nupiešti savo įsivaizduojamą svajonių jaunimo centro planą, nurodant, kokios erdvės ir veiklos turėtų jame būti. Užduotis buvo skirta išsiaiškinti jaunimo lūkesčius ir poreikius, susijusius su jaunimo centro funkcijomis, neapaisant techninių apribojimų.

Antrosios užduoties rezultatai:

11 pav. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai (sudaryta autorės)

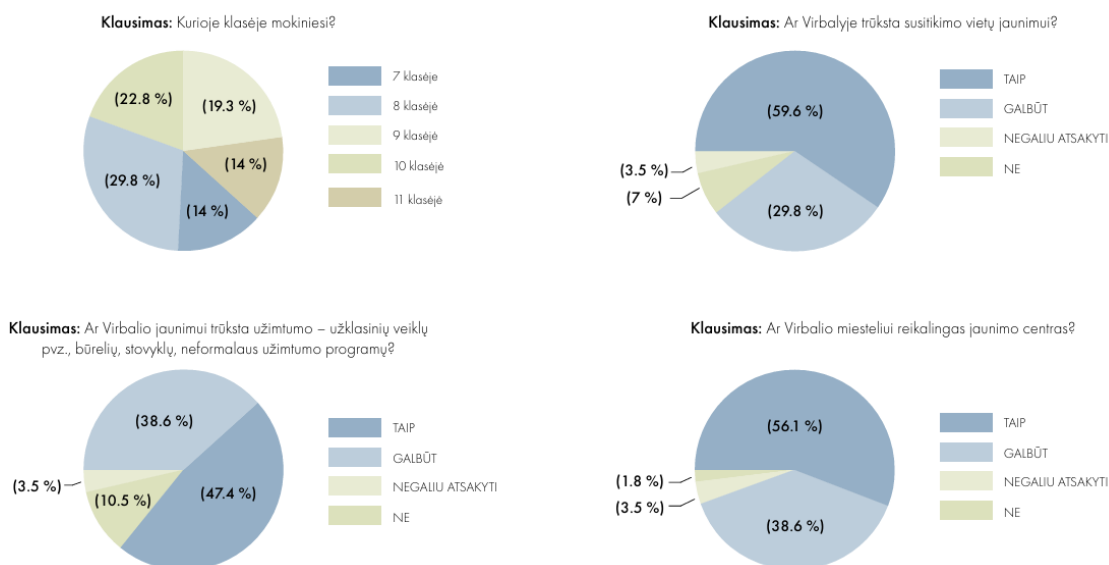
Rezultatų interpretacija: Dominuojančios poilsio zonos leidžia interpretuoti, kad jaunimo centro poreikis pirmiausia siejamas ne su konkrečia veikla, bet su galimybe būti, ilsėtis ir jaustis saugiai. Minkštų baldų ir neformalių erdvių akcentavimas rodo jaunimo siekį turėti šiltą, neįpareigojančią aplinką. Stebėtinau gausiai moksleivių vaizduotos sporto erdvės, nors Virbalio miestelyje sporto infrastruktūra yra itin gausi ir prieinama. Po neformalių pokalbių su pedagogais, ši tendencija interpretuotina ne kaip sporto erdvių trūkumas, bet kaip vaikų vaizduotės ir kasdienės aplinkos atspindys – moksleiviai linkę piešti tai, ką geriausiai pažįsta ir dažniausiai mato savo aplinkoje. Taip pat technologinių ir kūrybinių veiklų gausa rodo, kad jaunimo centras suvokiamas per daugiafunkcines ir lanksčias erdves.

Sociologinės apklausos rezultatai:

Pateikiami papildomos internetinės apklausos su uždariais ir atvirais klausimais rezultatai.

Apklausos imtis: Virbalio pagrindinės mokyklos 7-11 klasių moksleiviai. Pastaba: 12 klasės mokykloje nėra.

Apklausoje dalyvavusių moksleivių skaičius: 57

12 pav. Sociologinės apklausos diagramos (sudaryta autorės)

Tyrimų rezultatų santrauka: Interaktyvios kūrybinės dirbtuvės parodė, kad jaunimo įtraukimas į jaunimo centro erdvių kūrybą leidžia atskleisti realius vietos jaunimo bendruomenės poreikius ir formuoja teigiamą požiūrį ir susidomėjimą. Atlikta sociologinė apklausa parodė daugiausiai teigiamą arba neutralų požiūrį į jaunimo centro idėją ir vietą.

Taip pat sužinota, jog jaunimas Virbalio miestelyje neturi šiltų pritaikytų erdvių, todėl jaunimo centro idėja jaunimo tarpe yra suvokiama kaip labai aktuali. Kūrybinių dirbtuvių metu pieštuose darbuose dominavo poilsio, buvimo kartu ir daugiafunkcės veiklos, o tai rodo jaunimo saugios ir neįpareigojančios erdvės poreikį.

Tuo pačiu tyrimo metu tikinčiųjų bendruomenė pasirinko nedalyvauti tyrime, parodydama rezervuotą poziciją, todėl galutinis darbo rezultatas autorės bus vertintinas kaip galimo dialogo pradžia, o ne kaip užbaigtas ir nekeičiamas sprendinys.

Atlikti tyrimai dalinai patvirtino iškeltą hipotezę (sėkmingai įtraukta jaunimo bendruomenė, o dialogas su tikinčiųjų bendruomene neužsimezgė).

2.4. Ketvirta darbinė hipotezė

Hipotezė: Dėl riboto jaunimo užimtumo ir socialinės veiklos galimybių atokiose vietovėse, jaunimo centras atitinka realų bendruomenės poreikį.

Tyrimo objektas: Jaunimo užimtumo poreikis Virbalio miestelio mastu.

Tyrimo metodas: Interviu su pedagogais ir Virbalio kultūros namų vadove.

Nagrinėjant jaunimo užimtumo poreikį Virbalio miestelio mastu, buvo atlikti du atskiri interviu su Virbalio pagrindinės mokyklos pedagogėmis: lietuvių kalbos mokytoja, pedagoge specialiste Inga Kardauskienė ir mokyklos muzikos mokytoja, pedagoge specialiste Vilma Gurskienė. Taip pat atliktas rašytinis interviu su Virbalio kultūros namų vadove ir renginių organizatore Žydrūne Gudiškiene. Toliau pateikiamos svarbiausios šių interviu ištraukos. Pilni interviu yra nurodyti 2 priede.

Interviu ištrauka su Virbalio pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja, pedagoge specialiste Inga Kardauskienė:

Klausimas: Ar jūsų nuomone, Virbalio miestelio jaunimui trūksta užimtumo – veiklų? Jeigu, taip, kokių veiklų poreikį pastebite? Ar jaunimo centras padėtų išpildyti šį poreikį?

Atsakymas: Mano manymu Virbalyje apskritai nėra čia tokios erdvės. Vienas dalykas, ką žinau jie veikia, tai dalis vaikų važiuoja į Vilkaviškį, į Kybartus, dalyvauja ten kultūros centro, sporto renginiuose. Bet aš manau kažkokią erdvę jaunimui tai tikrai vertėtų turėti, nes tarkim vasarą jie renkasi miesto sode, o žiemą kaip ir nelieka tokios vietos. Tai erdvė, mano manymu, kur galėtų ateiti jauni žmonės, kaip dienos centras, manau būtų labai naudinga.

Klausimas: Ar mokyklos bendruomenė patiria erdvių trūkumą? Jeigu taip, kokių erdvių ir funkcijų?

Atsakymas: Man trūktų labiausiai, kaip tokios scenos erdvės. Kaip kultūros namuose. Bet kultūros namai yra kultūros namai. O tokiems mūsų mokyklos renginiams yra aktų saliukė,

bet ji nesukuria tinkamos atmosferos. Nes tai yra tik patalpa. [...] vis dėl to prisimenu savo mokyklą, kurioje aš mokiausi ir kokią mes ten turėjome puikią scenos erdvę, tokią: su kambarėliais, užuolaidomis ir panašiai. Būtent to mums trūksta.

Interviu ištrauka su Virbalio pagrindinės mokyklos muzikos mokytoja, pedagogė specialiste Vilma Gurskiene:

Klausimas: Ar jūsų nuomone, Virbalio miestelio jaunimui trūksta užimtumo – veiklų? Jeigu, taip, kokių veiklų poreikį pastebite? Ar jaunimo centras padėtų išpildyti šį poreikį?

Atsakymas: Su miestu palyginus, tikrai tų įvairesnių veiklų reikia. Vaikams trūksta įvairesnių užsiėmimų. Tačiau kaip mažam miesteliui – veiklų yra, tik pasirinkimas mažesnis, palyginus su didesniais miestais. Mokykloje visokių būrelių yra, o pačiam miestelyje, tokios specifinės įstaigos tai tikrai neturime. Yra kultūros centras, yra mokykla [...], o daugiau kokio jaunimui skirto centro nėra.

Klausimas: Ar miestelio jaunimui trūksta susitikimo vietų už mokyklos ribų?

Atsakymas: Trūksta. Vasarą jie ir mokyklos kieme renkasi ir parke, bet žiemą neturi kur susirinkti.

Gyvo interviu ištrauka su kultūros namų vadove, renginių organizatore Žydrūne Gudiškiene:

Klausimas: Kaip keičiasi jaunimo užimtumo galimybės susirinkti skirtingais metų laikais, ypač žiemos metu? Ar, Jūsų nuomone, jaunimas turi pakankamai šiltų ir prieinamų erdvių susibūrimams?

Atsakymas: Šiltuoju metų laiku jaunimas natūraliai renkasi parką ar stadioną. Tačiau žiemą situacija ženkliai keičiasi, trūksta šiltų, neformalių, nemokamų erdvių. Tai aktualu paaugliams. Šaltuoju laikotarpiu socialinė izoliacija tampa ryškesnė.

Klausimas: Ar matote poreikį jaunimo centrui Virbalyje? Jei taip, kokias problemas, Jūsų nuomone, toks centras galėtų padėti spręsti?

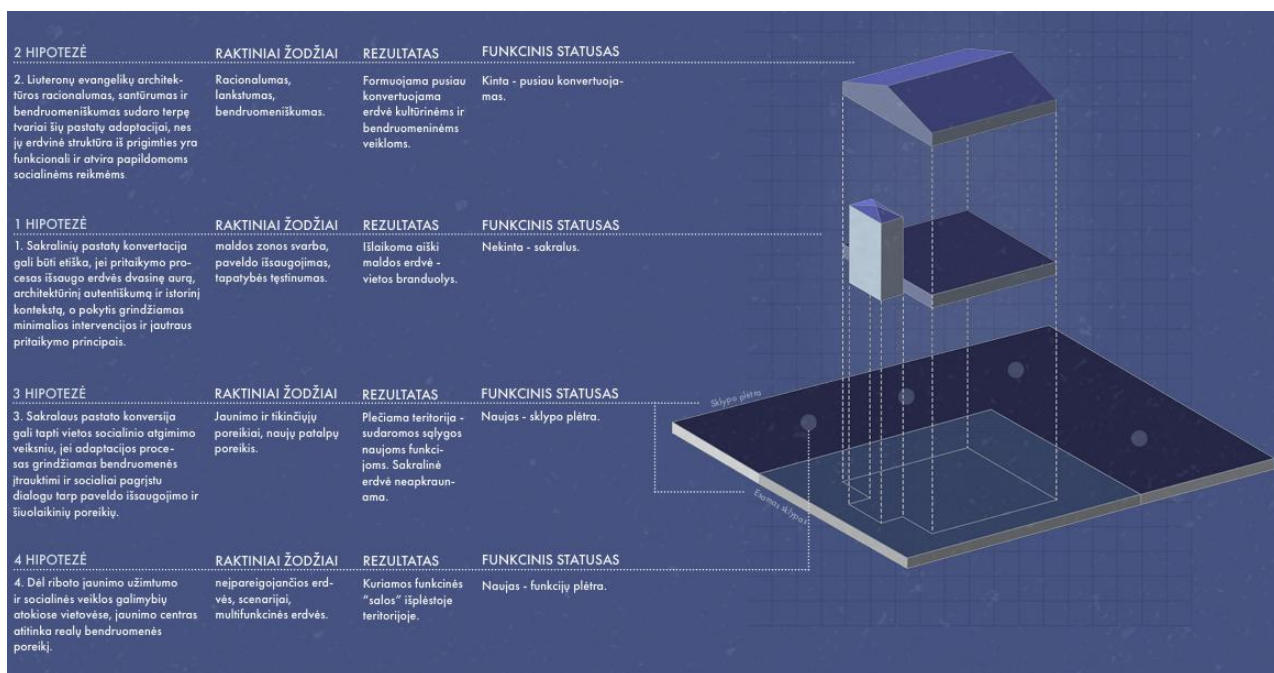
Atsakymas: Jaunimo centras galėtų tapti saugia, neutraliaja erdve jaunimui, kurioje būtų skatinamas bendravimas, saviraiška, iniciatyvumas. Jis padėtų spręsti laisvalaikio tuštumos, socialinės atskirties, motyvacijos stokos problemas, sudarytų sąlygas ugdyti kūrybinius ir praktinius įgūdžius, tai būtų vieta dialogui tarp jaunimo ir bendruomenės.

Tyrimų rezultatų santrauka: Atlikti interviu su Virbalio pagrindinės mokyklos pedagogais ir Virbalio kultūros namų vadove parodė, kad Virbalio miestelyje jaunimo užimtumo galimybės yra ribotos, ypač lyginant su aplinkiniais didesniais miestais. Apibendrinant galima teigti, kad atlikti tyrimai patvirtino iškeltą hipotezę.

2.5. Konceptinis modelis ir rezultatai

Apibendrinimas: Susisteminus empirinių tyrimų rezultatus, galima teigti, kad trys iš keturių darbe suformuluotų hipotezių buvo patvirtintos. Nustatyta, kad: sakralinių pastatų konversija gali būti etiškai pagrįsta, liuteronų evangelikų architektūros erdvinė struktūra yra palanki adaptacijai ir socialinių reikmių pritaikomumui. Taip pat, tyrimai patvirtino realų jaunimo

centro poreikį Virbalyje. Trečioji hipotezė pasitvirtino tik dalinai, nes, nors ir jaunimo bendruomenė buvo sėkmingai įtraukta į tyrimo procesą, dialogo su tikinčiųjų bendruomene užmegzti nepavyko.

13 pav. Konceptcinis modelis (sudaryta autorės)

Konceptcinis modelis nurodo keturias darbinės hipotezes ir su hipotezėmis susijusius raktinius žodžius. Galiausiai atlikti empiriniai tyrimai nulėmė konceptciniame modelyje nurodytą rezultatą – poveikį eksperimentinio projekto eigai ir sprendiniams. Nurodomas ir kiekvieno sprendinio funkcinis statusas – (ne)kintantis. Konceptcinis modelis pateikiamas aksonometrinio vaizdo forma, konceptualiai nurodant ir poveikio zonas (pirmąjį bažnyčios aukštą, antrąjį bažnyčios aukštą, sklypą, išplėstą sklypo teritoriją).

Svarbiausi konceptciniame modelyje nurodomi eksperimentinio projekto sprendiniai: išlaikoma aiški maldos erdvė kaip vietos branduolys, formuojama pusiau konvertuojama erdvė kultūrinėms ir visuomeninėms veikloms, plečiama bažnyčios teritorija ir kuriamos naujos funkcijos jaunimo centrui išplėstoje teritorijoje.

3. Eksperimentinis projektas

3.1. Projekto alternatyvos

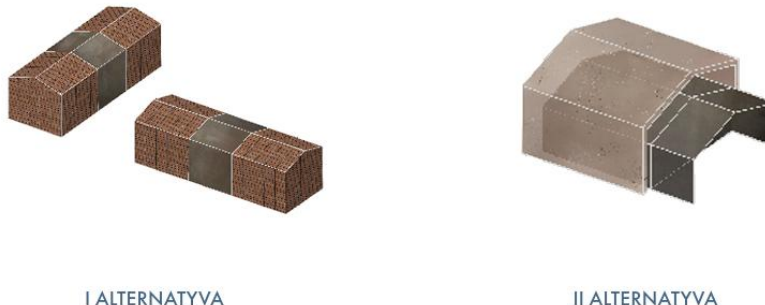
Eksperimentinio projekto darbo metu sudarytos dvi tolimesnio projekto vystymo alternatyvos. Toliau pateikiamas trumpas abiejų alternatyvų principų paaiškinimas.

Pirmoji alternatyva

Bažnyčios funkcija: bažnyčia dalinama į tris dalis, pagal aukštus: sakrali erdvė, bendra renginių erdvė ir bendruomenės erdvė. Naujos funkcijos įtrauktis: jaunimo centro funkcija jungiama per du naujus atskirus tūrius: jaunimo centrą ir piligrimų centrą. Architektūrinė raiška ir identitetas: nauji tūriai atspindi senuosius sūduvių trobesius ir laikosi subtilaus, bei paprasto tūrio. Lauko erdvės: svarbiausia lauko erdvė – vidinis kiemas, gerinamos automobilių, pėsčiųjų ir neįgalųjų infrastruktūros, numatomi želdiniai.

Antroji alternatyva

Bažnyčios funkcija: bažnyčia lieka tik sakralinės paskirties. Pastato būklė atnaujinama ir gražinama į pirminę būseną. Atkuriamos vertingosios savybės. Naujos funkcijos įtrauktis: jaunimo centro funkcija jungiama per naują dvigubą (kinetinio fasado) tūrį. Architektūrinė raiška ir identitetas: naujas tūris susideda iš trijų sluoksnių ir yra konstrukciškai sudėtingas, bet inovatyvus. Lauko erdvės: svarbiausia lauko erdvė – vidinis kiemas, gerinamos automobilių, pėsčiųjų ir neįgalųjų infrastruktūros, numatomi želdiniai.

14 pav. Projekto alternatyvos (sudaryta autorės)

3.2. Eksperimentinio projekto idėja – judanti architektūra

Projektui pasirinktas abiejų alternatyvų derinys. Tačiau tūris formuojamas pagal antrąją alternatyvą.

Projekto pagrindinė idėja: Dėl ribotų įrengimo galimybių, jaunimo centro bažnyčios viduje, projektuojamas papildomas ir atskiras jaunimo centro pastatas. Naujo pastato forma interpretuoja pagrindinį bažnyčios tūrį ir vizualiai pratęsia architektūrinę kompoziciją. Toks vizualinis tęstinumas turi ir simbolinę reikšmę: jaunimo centro pastatas, nors ir atskiras, vis tiek yra bažnyčios teritorijoje, o funkciškai turi bendro naudojimo patalpą ir pačiame bažnyčios pastate – pastatai yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Tūrio tąsa, ne tik nenustelbia bažnyčios dominantės, bet vizualiai šliejasi prie bažnyčios pastato, taip rodydama nuoseklumą ir nuosaikumą, o bažnyčia savo ruožtu – globą jaunimo centrui. Pastatų tūriai

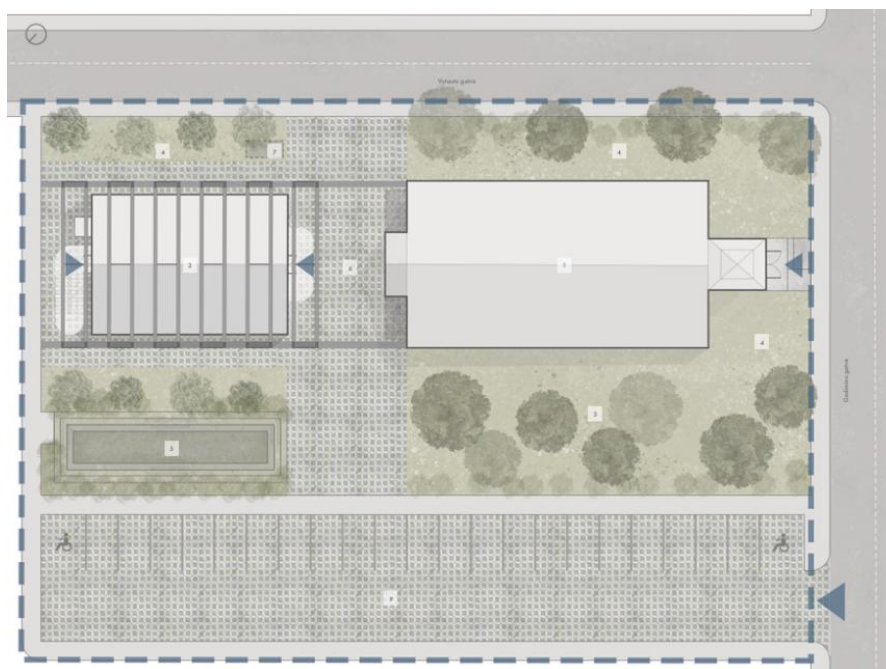
nusako šių bendruomenių tarpusavio santykį: bažnyčia globoja jaunimo centrą, o jaunimo centras lygiuojasi į bažnyčią. Vizualiai išreikšta socialinė projekto reikšmė – tikinčiųjų bendruomenė ugdo miestelio jaunimą.

Sklypas

Sklypo teritorija išplečiama. Naujoje teritorijoje planuojamas jaunimo centro pastatas, amfiteatro tipo lauko erdv, automobilių aikštelė su želdinta danga, formuojamas naujas įvažiavimas į sklypą, numatomi nauji šaligatviai. Bendrai numatomos 23 automobilių stovėjimo vietos, dvi iš jų pritaikytos neįgaliesiems.

Želdiniai: aplink bažnyčią sodinama vienuolika naujų veislinių liepų, o aplink jaunimo centrą – 8 veislinės alyvos. Papildomai formuojami krūmelių želdynai, o amfiteatro zonoje krūmai naudojami kaip žalia atskyrimo juosta tarp šaligatvių ir altitudės žemėjimo.

Pritaikymas neįgaliesiems: sklype projektuojami platesni šaligatviai, patogesni neįgaliųjų judėjimui, 2 neįgaliųjų automobilių stovėjimo vietos ir rampos prie kiekvieno įėjimo į pastatus. Pastatuose įrengiami liftai.

Sutariniai žymėjimai	
	Sklypo riba
	Ivažiavimas į sklypą
	Pastatų kontūrai
	Įėjimai į pastatus

Gatvės	
	Pėsčiųjų takai
	Automobilių aikštelė
	Neįgaliųjų parkavimo vietos
	Automobilių vietų linijos

	Horizontalus kelio ženklavimas
	Jaunimo centro judančio fasado bėgelių vieta
	Jaunimo centro judančio fasado segmentai
	Medžiai ir krūmai

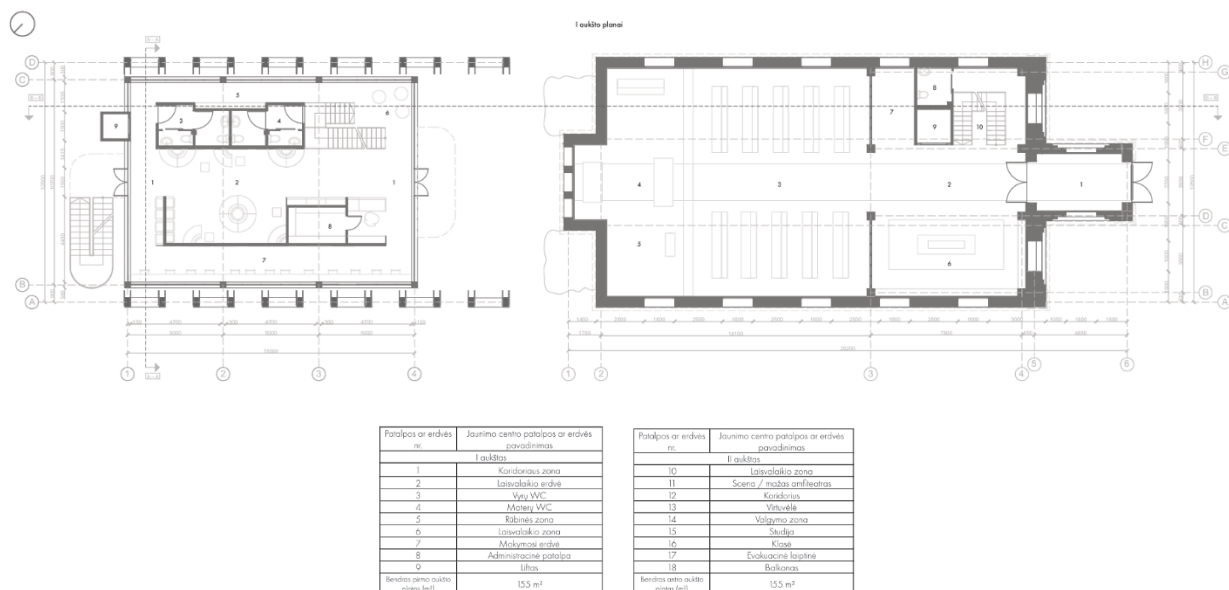
Dangos	
	Asfaltas
	Pieva
	Betoninės trinkelės
	Ažūrinės trinkelės

Pastatai ir funkcinės zonos	
1	Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia
2	Jaunimo centras
3	Želdynų zona
4	Reprezentacinė zona
5	Amfiteatras/rekreacinė zona
6	Lanksti rekreacinė zona
7	Vieta konteineriams
P	Automobilių stovėjimo aikštelė

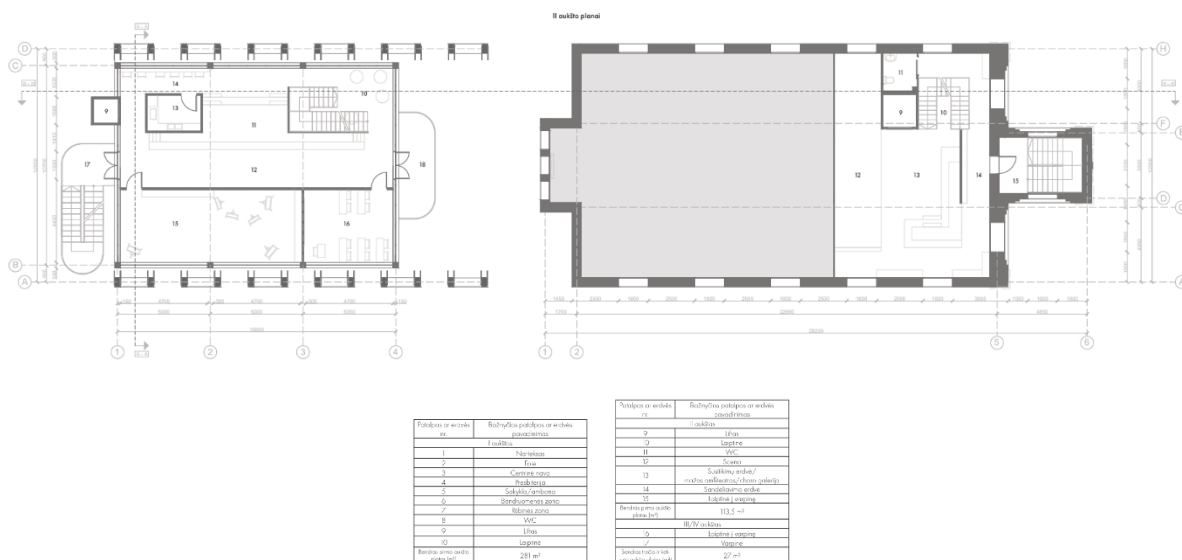
Sklypo rodikliai	
Užstatymo tankis (%)	19,04%
Užstatymo intensyvumas [UAI]	0,277
Bažnyčios pastato aukštis [m]	25,9 m
Jaunimo centro pastato aukštis [m]	10,21 m
Užstatytas plotas (m ²)	502 m ²
Bendras plotas (m ²)	2636,05 m ²
Želdinių plotas (%)	32,24%
Parkavimo vietos	23
Neįgaliųjų parkavimo vietos	2

15 pav. Sklypo planas (sudaryta autorės)

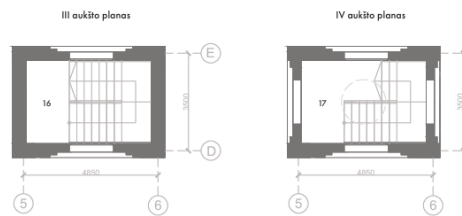
Atsižvelgiant į Virbalio miestelio jaunimo poreikius, išsiaiškintus empirinių tyrimų metu (kūrybinės dirbtuvės), daugiausia numatoma neformalių vidaus erdvių jaunimo centre. Jaunimo centro pastato pirmas aukštas numato neformalias erdves su mokymosi zona. Antrasis aukštas apima formalėsios pobūdžio zonas – amfiteatrą/sceną, studiją, klasę, virtuvėlę. Bažnyčios pastatas renovuojamas. Pirmame aukšte įrengiama formalėsios bendruomenės erdvė susitikimams. Panaikinama sovietmečiu įrengta antro aukšto perdanga. Atkuriamas choro galerija. Tačiau ši choro galerija projekte tampa transformuojama erdve, skirta ir prieinama ne tik bažnyčios bendruomenei, bet ir visuomenei. Ši zona kuria subalansuotą konversiją – išlaikoma pagarba sakraliai erdvei, bet kartu atveriamos durys ir kitoms bendruomenėms. Bendrai bažnyčios interjeras išlaikomas šviesus ir neapkrautas. Bažnyčios vidus neatkuriamas į pirminę padėtį, nes nėra išlikusių ikonografijų, leidžiančių pilnai suprasti buvusį vidaus interjerą.

16 pav. Jaunimo centro ir Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios pirmo aukšto planai (sudaryta autorės)

17 pav. Jaunimo centro ir Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios antro aukšto planai (sudaryta autorės)

18 pav. Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios trečio ir ketvirto aukštų planai (sudaryta autorės)

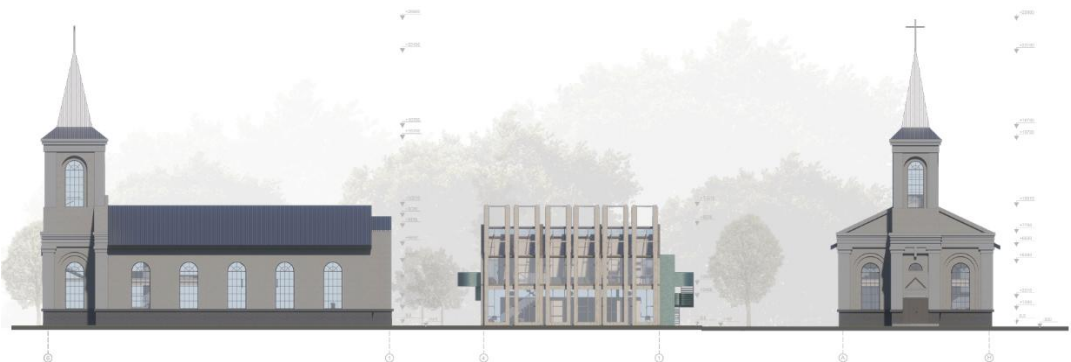

19 pav. Projekto vizualizacijos (sudaryta autorės)

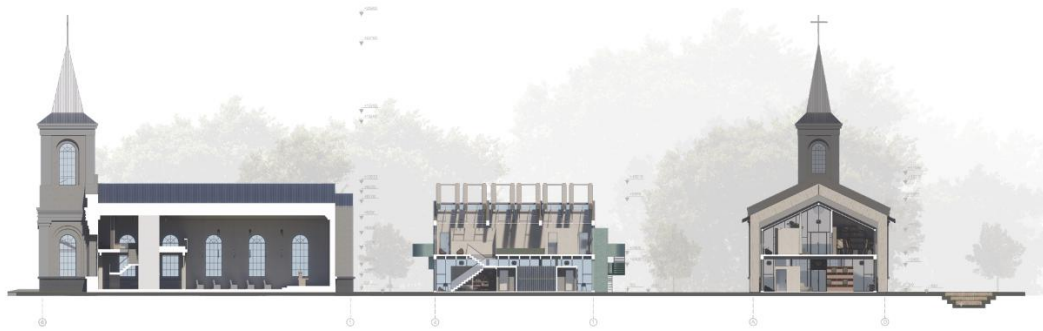
Jaunimo centrai panaudoja inovatyvius architektūrinius sprendimus – kinetinis fasadas/langinė. Ši judanti struktūra yra sudaryta iš 6 papildomų išorinių segmentų. Segmentai juda bėgeliais ir savo tūriu suteikia galimybę transformuotis ir kurti papildomą erdvę tarp jaunimo centro ir bažnyčios. Ant segmentų primontuotos medžio plokštės yra mechanizuotos ir turi galimybę judėti kaip langinės: užsiverti pagal poreikį.

20 pav. Fasada (sudaryta autorės)

21 pav. Fasada (sudaryta autorės)

22 pav. Pjūviai (sudaryta autorės)

Kinetinio fasado priežastys ir naudos:

1. Toks fasadas kuria papildomą erdvę tarp bažnyčios ir jaunimo centro, tačiau nesukuria ilgalaikio įsipareigojimo: erdvė gali būti greitai pašalinama arba sukuriama.
2. Judanti struktūra nepažeidžia bažnyčios tūrio vertingosios savybės.
3. Toks fasadas leidžia laisvą apėjimą aplink bažnyčią, reikalingą tam tikrų procesijų metu.
4. Struktūra gali būti naudojama kaip laikina pastogė lauko renginių metu (išskleistomis plokštėmis), arba gali tarnauti kaip dekoracijų ar meno instaliacijų stovas (suskleistomis plokštėmis).
5. Toks fasadas leidžia pakankamai sumažinti insoliaciją dienos metu, todėl papildomoje erdvėje galima rengti kino peržiūras (išskleistomis plokštėmis).
6. Struktūra suteikia vietos bendruomenėms kūrybinio potencialo ir naudojimo galimybių.
7. Kinetinis fasadas suteikia Virbalio miesteliui šiuolaikiškesnį architektūrinį identitetą, o tai itin aktualu miestelio jaunimui, ir vietos ivaizdžio formavimui. Pastaba: miestelis susiduria su demografijos mažėjimu.
8. Kintantis fasadas neleidžia vietai tapti vizualiai monotoniška ir yra atsparesnis emocinei architektūros senatvei.

Konstrukcijos

Naujai projektuojamo jaunimo centro pastatui parenkami plokštuminiai pamatai. Pastato sienos – iš stiklo paketų. Pastato viduje naudojamos klijuotos sluoksninės medienos kolonos. Parenkama „oras–oras“ šildymo sistema su dviem išoriniais blokais.

Ant bėgelių judančiam kinetiniam fasadui taip pat parenkamos klijuotos sluoksninės medienos kolonos ir konstrukcijos. Mechanizuotos langinės plokštės – taip pat medienos.

Bažnyčioje išlaikoma originali laikančiųjų mūrinių sienų konstrukcija. Viduje naikinama sovietmečiu įrengta perdanga ir įrengiama nauja choro galerija–antresolė, su mūro kolonomis ir perdanga. Parenkama šildymo sistema – infraraudonųjų spindulių lemos.

Išvados

Teorinių tyrimų metu sėkmingai buvo išanalizuoti literatūros šaltiniai, išanalizuotas istorinis Virbalio miestelio ir Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios kontekstas. Remiantis literatūros šaltiniais nustatyta, kad Virbalio miestelis turi daug aktyvių bendruomenių, tačiau susiduria su jaunimo užimtumo iššūkiais. Nustatyta, kad Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčia yra kritinės būklės ir reikalauja remonto, turi daug pažeistų vertingųjų savybių, o liuteronų bendruomenė yra stipriai sumažėjusi. Remiantis moksline literatūra, konstatuota, jog sakralinių erdvių konversija gali būti dalinė ir išlaikyti savo pirminę paskirtį, kartu priimant papildomas kultūrinės ir socialines funkcijas. Nustatyta, kad sakralinių erdvių konversijos projektai gali susidurti su technologiniais iššūkiais, tačiau pritaikant jautrius adaptacijos principus, tokie projektai gali tapti kolektyvinės atminties vietomis, gali kurti vietos tapatybę ir jungti bendruomenes.

Literatūrinių tyrimų metu sudarytas sakralinių erdvių paveldo išsaugojimą, architektūrinius ir funkcinis adaptacijos aspektus, bendruomeninius ir socialinius aspektus paaiškinantis hipotetinis modelis. Šis modelis panaudotas tolimesniems empirinių tyrimų objektams pasirinkti ir išanalizuoti.

Empirinių tyrimų metu atlikti tyrimai nurodė, jog sakralinės erdvės konversija gali būti etiška, jeigu remiasi pagarba vietos bendruomenėms, atsižvelgia į jų poreikius, išlaiko aukščiausią kultūrinį lygmenį. Nustatyta, jog liuteronų bažnyčių tipologija ir būtent Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios struktūra ir būklė yra palankios konversijai ir adaptacijai. Tyrimų metu nustatyta jog Virbalio miestelio jaunimas patiria žemą užimtumo lygį, stokoja neformalių erdvių, turi mažiau užklasinių veiklų galimybių, lyginant su didesniais miestais. Nustatyta, kad miestelio jaunimas jaučia papildomo užimtumo poreikį, o didžiausias poreikis yra neformalaus ir neįpareigojančių susibūrimo vietų, ypač žiemos laikotarpiu. Išaiškintas daugiausia teigiamas požiūris į jaunimo centro galimybę netradicinėje vietoje – bažnyčioje ir jos teritorijoje. Empirinių tyrimų metu įrodytos pasirinktos darbinės hipotezės. Deja, užmegzti dialogą su tikinčiųjų bendruomene nepavyko, todėl kai kurie projekto sprendiniai priimami interpretuojant esamą tikinčiųjų bendruomenės situaciją (vertinamos fotofiksacijos).

Empirinių tyrimų metu sudarytas koncepcinis modelis, nustatantis keturis rezultatus: formuojama pusiau konvertuojama erdvė kultūrinėms ir bendruomeninėms veikloms, išlaikoma aiški maldos erdvė – vietos branduolys, plečiama teritorija ir kuriamos naujos funkcinės zonos išplėstoje teritorijoje. Šis koncepcinis modelis panaudotas tolimesniems eksperimentinio projekto sprendiniams pagrįsti.

Eksperimentinio projekto metu sudarytas projektas, derinantis Virbalio evangelikų liuteronų bažnyčios bendruomenės poreikius su miestelio jaunimo poreikiais. Suprojektuotas naujas jaunimo centro pastatas, išplėstoje bažnyčios teritorijoje. Bažnyčioje išardyta antro aukšto perdanga ir įrengta choro galerija su papildomomis visuomeninėmis funkcijomis. Atsižvelgta į esminius paveldosaugos reikalavimus, STR reikalavimus ir bendrus visuomenės interesus ginančius principus. Projektas remiasi pagarba tikinčiųjų bendruomenei ir jautrių požiūrių į miestelio jaunimą.

Literatūros sąrašas

- Aplinkos ministerija. (2005). *Statybos techninis reglamentas STR 1.01.01:2005: Kultūros paveldo statinių tvarkomųjų statybos darbų reglamentai*. <https://vtpsi.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai-2/statybos-techniniai-reglamentai/>
- Aplinkos ministerija. (2017a). *Statybos techninis reglamentas STR 1.01.03:2017: Statinių klasifikavimas*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/998f6af39c3d11e68adcda1bb2f432d1>
- Aplinkos ministerija. (2017b). *Statybos techninis reglamentas STR 1.05.01:2017: Statybą leidžiantys dokumentai, statybos užbaigimas, statybos sustabdymas*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1bc09e60c04a11e6a3e9de0fc8d85cd8>
- Architekturfotografie Gempeler. (2014). *Kirche Schwellbrunn*. <https://www.architekturfotografie.ch/de/projekte/kirche-schwellbrunn-ar.php>
- Babazadeh Asbagh, N. (2024). *Adaptive reuse of abandoned churches in the walled city of Famagusta, North Cyprus*. SSRN working paper. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5119613>
- Bertašiūtė, R. (sud.). (2013). *Kaimo statyba: Suvalkija*. Petro ofsetas.
- Cambridge English Dictionary*. (n. d.). *Consecration*. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/consecration>
- Christoffersen, L. (2013). *Sacred spaces in secular (post)-Lutheran contexts*. Roskilde university working paper. https://rucforsk.ruc.dk/ws/portalfiles/portal/46207721/Christoffersen_Sacred_Spaces_in_Secular_Post_Lutheran_Contexts.pdf
- Collins English Dictionary*. (n. d.). *Secularize*. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/secularization>
- D'Aprile, M. (2019). *Materiality and immateriality of neglected historical churches*. Resourceedings Journal: Conference Series. <https://press.ierek.com/index.php/Resourceedings/article/view/630>
- de Wildt, K. (2020). *Ritual void or ritual muddle? Deconsecration rites of Roman Catholic church buildings*. Religions. <https://doi.org/10.3390/rel11100517>
- Deibl, J. H. (2020). *Sacred architecture and public space under the conditions of a new visibility of religion*. Religions. <https://doi.org/10.3390/rel11080379>
- Franco, G. (2024). *Adaptive reuse of religious and sacred heritage: preserving material traces and spirit of place*. Heritage. <https://doi.org/10.3390/heritage7090224>
- Fuster, L. (2015). *Las Mercedes house + workshop*. Divisare. <https://divisare.com/projects/303262-lukas-fuster-federico-caioli-las-mercedes-house-workshop>
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press
- ICOMOS Australia. (2013). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance*. Australia ICOMOS. <https://australia.icomos.org/publications/charters/>
- ICOMOS. (1964). *International charter for the conservation and restoration of monuments and sites (The Venice Charter)*. ICOMOS. https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf

- Kultūros ministerija. (2011a). *Paveldo tvarkybos reglamentas PTR 2.01.01:2011: Tvarkomųjų paveldosaugos darbų terminai ir apibrėžimai*. <https://kpd.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/paveldo-tvarkybos-reglamentai/>
- Kultūros ministerija. (2011b). *Paveldo tvarkybos reglamentas PTR 2.01.03:2011: Tvarkomųjų paveldosaugos darbų atlikimo tvarka ir kokybės reikalavimai*. <https://kpd.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/paveldo-tvarkybos-reglamentai/>
- Kultūros ministerija. (2012). *Paveldo tvarkybos reglamentas PTR 2.01.02:2012: Tvarkomųjų paveldosaugos darbų projektų rengimo, derinimo, tvirtinimo ir vykdymo tvarka*. <https://kpd.lrv.lt/lt/teisine-informacija/teises-aktai/paveldo-tvarkybos-reglamentai/>
- Kultūros paveldo departamentas. (n. d.). *Kultūros vertybių registras*. <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>
- Kybartų kultūros centras. (n. d.). *Virbalio kultūros namai ir meno kolektyvai*. <https://kybartukc.lt>
- Linenthal, E. T. (2011). *The instability of sacred space: sacralization and desecration*. *Material Religion*. <https://doi.org/10.2752/175183411X13070210372544>
- Lingys, R. (2013). *Protestantizmo paveldas Lietuvoje*. Lietuvos edukologijos leidykla
- Liu, C. ir Liu, X. (2022). *Adaptive reuse of religious heritage and its impact on surrounding property values*. *Journal of Real Estate Finance and Economics*. <https://doi.org/10.1007/s11146-020-09798-x>
- Merriam-Webster. (n. d.). *Conversion*. Merriam-Webster.com Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/conversion>
- Merriam-Webster. (n. d.). *Deconsecrate*. Merriam-Webster.com Dictionary. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deconsecrate>
- Miliušienė, M. (2019). *Gludžios bendruomenės kūrimo strategijos*. Vytauto Didžiojo universitetas. <https://www.vdu.lt/cris/bitstreams/738673f8-2340-4404-8c86-730b31bf03f7/download>
- Miškinis, A. (1999). *Užnemunės miestai ir miesteliai*. Savastis
- Oxford learner's dictionaries*. (n. d.). Profane. Oxford University Press. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/profane_1
- Oxford learner's dictionaries*. (n. d.). Sacred. Oxford University Press. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/sacred>
- Popescu, M. (2024). *Adaptive reuse of religious heritage*. *Strategica Conference Proceedings*. https://strategica-conference.ro/wp-content/uploads/2024/09/59_22.pdf
- Radermacher, M. (2021). *“Not a church anymore”: the deconsecration and conversion of the Dominican Church in Münster (Westphalia, Germany)*. *Material Religion*. <https://doi.org/10.1080/17432200.2020.1870856>
- Redeemer Lutheran Church of Manchester. (n. d.). *About*. <https://www.redeemermanchester.org/about>
- REGIA. (n. d.). *Regionų kultūros skaitmeninis žemėlapis*. <https://regia.lt/map/regia2>
- Rosseeel, H. ir van Waterschoot, T. (2025). *A state-of-the-art review on acoustic preservation of historical worship spaces through auralization*. ArXiv preprint. <https://arxiv.org/abs/2503.18022>

- Sedova, A. S. (2022). *Impact analysis on adaptive reuse of obsolete ecclesiastical cultural heritage*. European Journal of Cultural Management and Policy. <https://doi.org/10.3389/ejcmp.2022.11083>
- Totoraitis, J. (1938). *Sūduvos Suvalkijos istorija. Alvito dekanatas: Virbalis*. Sūduvos spaustuvė. <https://archive.org/details/totoraitis-suduvos-1938/page/209/mode/2up>
- UNESCO. (1972). *Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage*. UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. UNESCO. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Van der Tol, M. ir Gorski, P. (2022). *Secularisation as the fragmentation of the sacred and of sacred space*. Religion, State & Society. <https://doi.org/10.1080/09637494.2022.2139414>
- Vasiliauskas, E. (2024). *Alkiškių ir Šiaulių, Žeimelio evangelikų liuteronų parapijos ir jų archyvai*. Klaipėdos universiteto leidykla.
- Vilkaviškio rajono savivaldybė. (n. d.). *Virbalio seniūnija*. <https://vilkaviskis.lt/administracija/struktura-ir-kontaktai/seniunijos/virbalio-seniunija/>
- Vilkaviškio turizmo ir verslo informacijos centras. (n. d.). *Bendruomenė „Virbalio vartai“*. Vilkaviskisinfo.lt. <https://www.vilkaviskisinfo.lt/pagaminta-vilkavisky/bendruomene-virbalio-vartai-1/>
- Vinnitskaya, I. (2010, lapkričio 17). *Kiefer Technic showroom / Ernst Giselbrecht + Partner*. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/89270/kiefer-technic-showroom-ernst-giselbrecht-partner>
- Zoom Architecten. (2023, sausio 11). *Huys center*. ArchDaily. <https://www.archdaily.com/994384/huys-center-zoom-architecten>

Interviu su ekspertais

Interviu su architektu, projektų vadovu, KTU dėstytoju ir docentu Vidmantu Minkevičiumi

Interviu su architektu, projektų vadovu, KTU docente Gitana Šukaiyte:

64 pav. Gitana Šukaiyte, (2024)

Klausimas: Kas jums yra etiška konversija? Kaip užtikrinti etišką sakralinio pastato konversiją?

Atsakymas: Etiška konversija yra humaniška ir pagarbi. Etiškas projektas yra kuriamas su atsakomybe ir empatija. Svarbiausia įgyvendinti bendro gėrio sampratą. Bendras gėris – geranoriška plėtra, nepažeidžiant viešojo intereso.

Klausimas: Kas lemia sakralinio pastato konversijos projekto sėkmę?

Atsakymas: Lemia glaudus bendradarbiavimas su tikinčiųjų bendruomene. Ir, žinoma, tendencijos. Svarbu išplėtoti bendruomenės patalpas, išnaudoti aplinką.

Klausimas: Kokie iššūkiai kyla realioje pritaikymo procese ir į ką verta atsižvelgti?

Atsakymas: Pirmiausia tai yra ekonominiai iššūkiai. Antra – prioritetų suderinamumas. Priklauso, kam ir ko reikia. Projektas turi būti paprastas, bet ne prastas. Turi būti patogus, įtaikus ir nerafinuotas.

Klausimas: Kokie yra sėkmingi arba problematiški konvertacijos pavyzdžiai (Lietuvoje ar užsienyje)? Kodėl?

Atsakymas: Sėkmingi projektai yra tai kas padaroma Vokietijoje ar Anglijoje. Tokie erdvės pritaikomos bibliotekoms, skaitykloms – pritaikomos žmonėms. Savo laiku – Niujorko Aušros vartų bažnyčia.

Klausimas: Kokios yra dažniausiai daromos klaidos pritaikant sakralių pastatų naujai paskirčiai?

Atsakymas: Didžiausios klaidos yra konsumerizmas ir profanacija. Negerai, kai pinigai valdo situaciją ir diktuoja savo sąlygas, kurios nėra priimtinos bendruomenėms.

Klausimas: Kaip ir kodėl (ne)išsaugoma sakralinių erdvių dvasinė aura?

Atsakymas: Aura išsaugoma, kai yra išlaikomas aukščiausiasis kultūrinis lygmuo. Toks lygmuo apima muziką, poeziją, menus. Jeigu to nepavyksta padaryti, tuomet jau gali atsirasti ir kitos funkcijos.

Klausimas: Kas jums yra etiška konversija? Kaip užtikrinti etišką sakralinio pastato konversiją?

Atsakymas: Etiška konversija yra esamos sakralinės paskirties praplėtimas, maldos namų praplėtimas papildomomis funkcijomis. Projektuojant tokį pastatą, svarbu užtikrinti patalpų panaudojimą visiems ir visada. Centrinė vieta (patalpa) maldai, patalpos tikinčiųjų susitikimams biblijos studijoms ir kitoms veikloms (muzikos, meno, rankdarbių, sporto, maisto gaminto ir k.t.). Kiekviena bendruomenė turi jūdėti ir augti. Priimti naujus narius. Bendruomenės organizuoja įvairius susitikimus visiems ir visą parą. [...] Mano nuomone, tokios erdvės turėtų būti atvires apskritai visiems.

Klausimas: Kas lemia sakralinio pastato konversijos projekto sėkmę?

Atsakymas: Pastato gyvybingumas, galimybė pasiekti daugiau žmonių, išplanavimas ir pasiūla. Sėkmė yra tai, kad pastatas yra gyvas, vos ne visą parą.

Klausimas: Kokie iššūkiai kyla realioje pritaikymo procese ir į ką verta atsižvelgti?

Atsakymas: Architektas gali projektuoti, bet jeigu pastatas neveikia, jeigu bendruomenei reikia prisitaikyti prie projekto, ir jeigu jis nėra toliau eksploatuojamas, tada projektas yra nieko vertas. Veikla turi kelti veiklą. Tai turi būti mini veiklų židinys, o pagrindinis akcentas – maldai.

Klausimas: Kokie yra sėkmingi arba problematiški konvertacijos pavyzdžiai (Lietuvoje ar užsienyje)? Kodėl?

Atsakymas: Sėkmingi pavyzdžiai yra Šv. Katosos bažnyčia Vilniuje, Zapyškio Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia – įsė vykata koncertai. Lukščių kolegijoms bažnyčia [...]. Taip pat, Kolno arkivyskupijos muziejus „Kolumba“ istorinei meno kolekcijai ir naujo meno pristatymui. Atvira lankytojams koplyčia, Iškė mūrai, su atskiru laisvu įėjimu. O muziejus eksponuojami grovėsia. Naujoje dalyje visų meno muziejus su biblioteka. Katalikų bažnyčia Kialne St. Theodore. [...] Berlyne yra pavyzdys, kai po mišų menininkai kuria šviesos instaliacijas, rengiamos meno kūrinių ekspozicijos. Kauno Šv. Kryžiaus (Karmelitų) bažnyčioje, Kauno šv. arkangelo Mykalo bažnyčioje, Priskelimo katedroje ir kitose, rengiamos įvairių menininkų parodos. Vienuolynų patalpos taip pat atveria duris pasauliečiams, pvz. Šventosios Šeimos seserų vienuolijos namai Marijampolėje. Daug pavyzdžių Vokietijoje, Austrijoje ir k.t.

Klausimas: Kokios yra dažniausiai daromos klaidos pritaikant sakralių pastatų naujai paskirčiai?

Atsakymas: Klaida, jei nepaliekama patalpa maldai – esamai paskirčiai. Jeigu bent dalelė bendruomenės dar yra, tuomet būtina palikti šią funkciją ir ją praplėsti, kad nebūtų nuoskaudų. Svarbu išlaikyti pagarbą kulto statiniams, labai švelniai ir atsargiai su jais elgtis.

Klausimas: Kaip ir kodėl (ne)išsaugoma sakralinių erdvių dvasinė aura?

Atsakymas: Jeigu nėra žmonių, nėra bendruomenės, tai tada ir neišsaugoma. Dvasingumas ir yra žmonės, nes žmonės yra bažnyčia, ne pastatas. Pastatas yra negyvas, jeigu nėra žmonių.

Ekspertės pavyzdys

Švento Teodoro bažnyčia Kelne, Vokietijoje

Šv. Teodoro bažnyčia buvo pirmasis Paul Böhm architektų biuro sakralinis statinys. Ankstesnis bažnyčios pastatas dėl karo padarytos žalos ir 1992 m. žemės drėbėjimo buvo taip smarkiai apgadintas, kad į jį teko nugriauti. Išliko tik varpinės bokšto kubinis tūris. Naujos bažnyčios projektavimo konkursą laimėjo Böhm architektų biuras, nors konkurse dalyvavo dar 162 architektų biurai.

Projektas ėmėsi tvarkyti urbanistinę aplinką aplink bažnyčią ir kartu su jau esamais statiniais suformuoti skirtingas lauko ir vidaus erdves.

Interjeras suprojektuotas itin jautriai ir minimalistškai – svarbiausias akcentas patalpose yra ramybė, todėl architektūra taip pat išlieka rami ir neprinicipinga. Per prieangį patenkama į paprastą, bet iškilmingai intymią erdvę, kurią sudaro dvi skirtingo spindulio žiedinės apvalios sienos. Jos atviro „apkabinimu“ apgaubia esamą bažnyčios bokštą ir taip integruoja senąjį bokštą į naują pastatą.

Remiantis oficialia parapijos svetaine, bažnyčios erdvės apima labai daug papildomų funkcijų, pvz.: drabužių parduotuvė, vaikų drabužių atiduoavė, maisto bankas, biblioteka, koncertai ir parodos, dirbtuvės, kavinė, meno galerija, užsiėmimai su vaikais, senjorais ir jaunimu ir dar daugiau.

Vieta: Kelnas, Vokietija

Erdvės paskirtis: sakrali ir daugiavfunkcė – socialinė

Atstatymo metai: 2001

Projekto autoriai: Paul Böhm architektų biuras

Šaltinis: <https://boehmarchitektur.de/projekt/katholische-pfar-rikche-koeln-vinstg> ir <https://wp.kkg-hoevi.de/>

65 pav. Šv. Teodoro bažnyčia, Kelnas, Vokietija

66 pav. Šv. Teodoro bažnyčia, Kelnas, Vokietija

67 pav. Šv. Teodoro bažnyčia, Kelnas, Vokietija

68 pav. Šv. Teodoro bažnyčia, Kelnas, Vokietija

Interviu su pedagogais ir kultūros namų vadove

Gyvas interviu su Virbalio pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja, pedagoge specialiste Inga Kardauskienė:

Gyvas interviu su Virbalio pagrindinės mokyklos muzikos mokytoja, pedagoge specialiste Vilma Gurskienė:

93 pav. Vilma Gurskienė, nuotr. Facebook (2024)

Rašytinis interviu su Virbalio Kultūros namų vadove, renginių organizatore Žydrūne Gudiškiene:

93 pav. Žydrūnė Gudiškienė, nuotr. Facebook (2024)

Klausimas: Ar jūsų nuomone, Virbalio miestelio jaunimui trūksta užimtumo – veiklų? Jeigu taip, kokių veiklų poreikį pastebite? Ar jaunimo centras padėtų išpildyti šį poreikį?

Atsakymas: Mano manymu Virbalyje abskričiai nėra čia tokios erdvės. Vienas dalykas, ką žinau jie veikia, tai dalis vaikų važiuoja į Vilkaviškį, į Kybartus, dalyvauja ten kultūros centro, sporto renginiuose. Bet aš manau kažkokią erdvę jaunimui tai tikrai vertėtų turėti, nes tarkim vasarą jie renkasi miesto sode, o žiemą kaip ir nelieka tokios vietos. Tai erdvė, mano manymu, kur galėtų ateiti jauni žmonės, kaip dienos centras, manau būtų labai naudinga.

Klausimas: Ar miestelio jaunimui trūksta susitikimo vietų už mokyklos ribų?

Atsakymas: Tikrai taip. Ypač jaunesniems vaikams, kuriems dar rūpi draugai. Vaikai beveik visada įvardina, kad mokykla labiausiai jiems patinka dėl to, kad draugai čia, jiems vistiek dar reikia tokios socializacijos. [...] Ypač tokiems paaugliukams iki kokių 16-17 metų. Paskui jie atranda, identifikuoja save, išeina į kitas mokyklas ir randa, bet aš manau tokiems paaugliams tikrai vertėtų Virbalyje turėti savo vietą.

Klausimas: Ar jūsų nuomone, Virbalio miestelio jaunimui trūksta užimtumo – veiklų? Jeigu taip, kokių veiklų poreikį pastebite? Ar jaunimo centras padėtų išpildyti šį poreikį?

Atsakymas: Su miestu palyginus, tikrai tų įvairesnių veiklų reikia. Vaikams trūksta įvairesnių užsiėmimų. Tačiau kaip mažam miesteliui – veiklų yra, tik pasirinkimas mažesnis, palyginus su didesniais miestais. Mokykloje visokių būrelių yra, o pačiam miestelyje, tokios specifinės įstaigos tai tikrai neturime. Yra kultūros centras, yra mokykla [...], o daugiau kokio jaunimui skirtos centro nėra.

Klausimas: Ar miestelio jaunimui trūksta susitikimo vietų už mokyklos ribų?

Atsakymas: Trūksta. Vasarą jie ir mokyklos kieme renkasi ir parke, bet žiemą neturi kur susitinkti.

Klausimas: Ar mokyklos bendruomenė patiria erdvių trūkumą? Jeigu taip, kokių erdvių ir funkcijų?

Atsakymas: Mokyklai erdvių netrūksta, tik jeigu kokia veikla būtų įvairiapusiškesnė tai gal ir iškilų tas klausimas. [...] su sporto erdvėmis kaip ir viskas tvarkoje – mokykla ir miestelis jų turi pakankamai. Taip pat veikloms, kurios yra susijusios su technologijomis ar muzika – kabinetai yra mokykloje. Nebent trūktų tokių specifinių erdvių.

Klausimas: Kaip jūs apibūdintumėte vietos bendruomenę šiandien – kokios grupės yra aktyviausios, o kurioms trūksta iniciatyvos?

Atsakymas: Virbalio bendruomenė turi aiškiai matomas aktyvias kultūros, bibliotekos, moterų klubo grupes, taip pat yra vyresnio amžiaus gyventojų grupės, kurios noriai įsitraukia į minėjimus, šventes, edukacijos, atminties ir tradicijų puoselėjimą. Šios grupės pasižymi atsakomybe, tęstinumu ir gebėjimu burti kitus. Tuo tarpu pasyvesnės išlieka darbingo amžiaus gyventojų ir jaunimo grupės. Dažnai iniciatyvos stoka susijusi ne su nenoru, o su ribotomis galimybėmis, laiko trūkumu ir menku tikėjimu, kad jų balsas gali turėti realų poveikį.

Klausimas: Kaip vertinate jaunimo užimtumo situaciją Virbalio miestelyje? Ar, jūsų nuomone, jaunimas turi pakankamai galimybių prasmingai leisti laiką po pamokų?

Atsakymas: Jaunimas Virbalyje turi tik tam tikras galimybes – dalyvauti mokyklos veiklose ar pavieniuose renginiuose, tačiau sistemingo, nuoseklaus užimtumo po pamokų trūksta. Virbaličiai po pamokų laiką leidžia viešosiose ar socialinėje erdvėse. Tai rodo, kad esama situacija neaptiepia jaunimo poreikių.

Klausimas: Ar pastebite skirtumų tarp jaunimo galimybių Virbalyje ir aplinkiniuose didesniuose miesteliuose ar miestuose?

Atsakymas: Lyginant su aplinkiniais miestais, jaunimo galimybės yra aktyviai židžiai siauresnės. Didesnėse vietovėse jaunimas turi pasirinkimą – sporto klubus, neformalus ugdymo veiklas, jaunimo centrus, savanorystės programas. Virbalyje pasirinkimas ribotas, todėl motyvuotas jaunimas dažnai priverstas vykti kitur, o mažiau aktyvūs jaunuoliai lieka be alternatyvų.

Klausimas: Ar mokyklos bendruomenė patiria erdvių trūkumą? Jeigu taip, kokių erdvių ir funkcijų?

Atsakymas: Man trūktų labiausiai, kaip tokios scenos erdvės. Kaip kultūros namuose. Bet kultūros namai yra kultūros namai. O tokiems mūsų mokyklos renginiams yra akty saliuokė, bet ji nesukuria tinkamos atmosferos. Nes tai yra tik patalpa. [...] vis dėl to prisimenu savo mokyklą, kurioje aš mokiausi ir kokių mes ten turėjome puikių scenos erdvių, tokių: su kambarėliais, užuolaidomis ir panašiai. Būtent tai mums trūksta.

Klausimas: Kaip keičiasi jaunimo užimtumo galimybės susitinkti skirtingais metų laikais, ypač žiemos metu? Ar, jūsų nuomone, jaunimas turi pakankamai šiltų ir prienamų erdvių susibūrimams?

Atsakymas: Šiltųjų metų laikų jaunimas natūraliai renkasi parką ar stadioną. Tačiau žiemą situacija ženkliai keičiasi, trūksta šiltų, neformalių, nemokamų erdvių. Tai aktualu paaugliams. Šaltuoju laikotarpiu socialinė izoliacija tampa ryškesnė.

Klausimas: Ar matote poreikį jaunimo centrui Virbalyje? Jei taip, kokias problemas, jūsų nuomone, toks centras galėtų padėti spręsti?

Atsakymas: Jaunimo centras galėtų tapti saugia, neutraliąja erdve jaunimui, kurioje būtų skatinamas bendravimas, saviraiška, iniciatyvumas. Jis padėtų spręsti laisvalaikio tuštumos, socialinės atskirties, motyvacijos, stokos problemas, sudarytų sąlygas ugdyti kūrybinius ir praktinius įgūdžius, tai būtų vieta dialogui tarp jaunimo ir bendruomenės.

Klausimas: Kokias pagrindines rekomendacijas ar pastebėjimus duotumėte planuojant vaikų ir jaunimo centrą mažesniame mieste ar miestelyje?

Atsakymas: Planuojant tokį centrą svarbu įtraukti jaunimą į centro kūrimo procesą, kad veiklos atitiktų realius jų poreikius, kad neformali erdvė neprimintų mokyklos, būtų orientuota į kūrybą, sportą, poilsį, savanorystę. Reikalingas nuolatinis veiklų koordinatorius, kartu kuriantis ryšį, ne tik administruojantis veiklas, skatinantis bendradarbiavimą su mokykla, biblioteka, kultūros namais ir bendruomene. Atsirastų galimybė kartu kurti projektus ir gražius dalykus Virbalyje.

Jaunimo centro fasado vizualizācijas

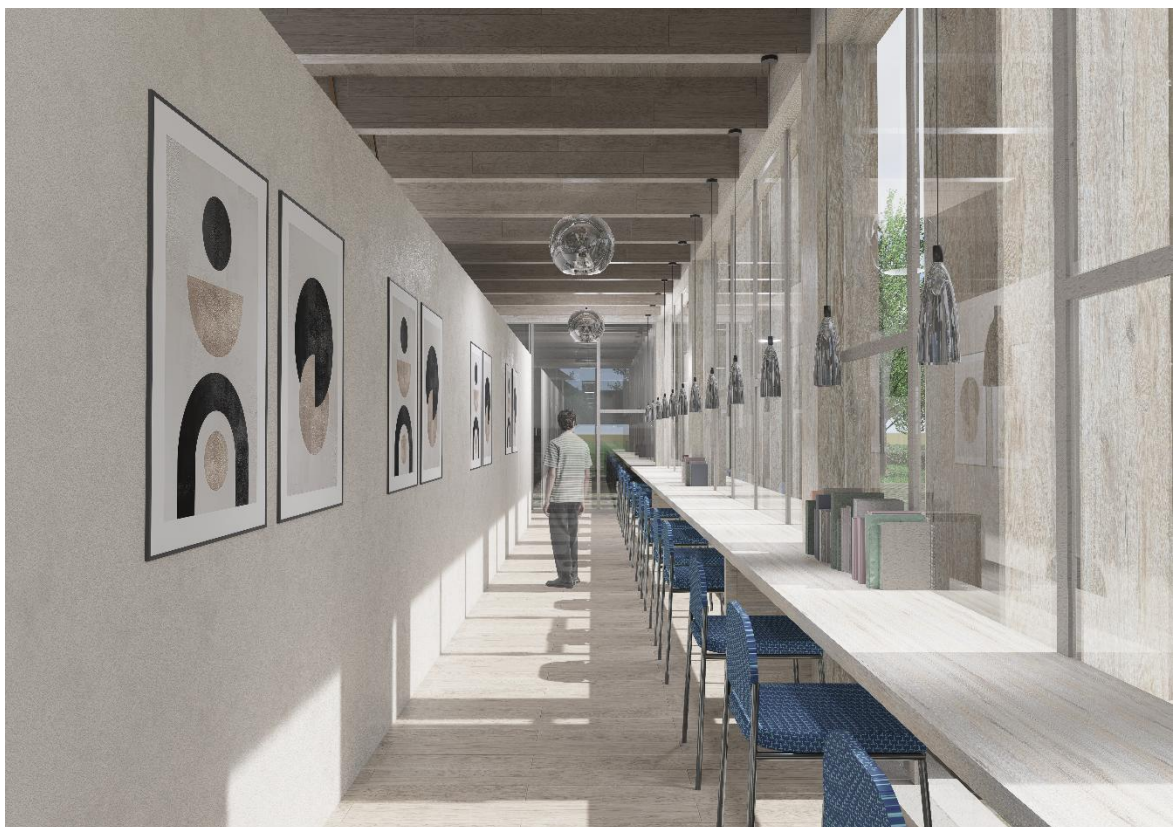
Bažnyčios pirmo aukšto interjero vizualizacijos

Bažnyčios antro aukšto interjero vizualizacijos

Jaunimo centro pirmo aukšo interjero vizualizācijas

Jaunimo centro antro aukšto interjero vizualizacijos

Lauko erdvės naudojimo galimybių vizualizacijos

